

Друге видання

Безпека журналістів Довідник

ОБСЄ - Організація з питань безпеки
та співробітництва в Європі

Представник
з питань свободи ЗМІ

Висловлені у цій публікації думки належать її співавторам і необов'язково відображають точку зору Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації.

© 2014 Office of the Representative on
Freedom of the Media
Organization for Security and Co-operation in
Europe

© 2014 Бюро Представника ОБСЄ з питань
свободи ЗМІ

Організація з питань безпеки та
співробітництва в Європі

A-1010 Vienna, Austria
Phone number +43-1-514-36-68-00
Fax number +43-1-514-36-68-02
e-mail pm-fom@osce.org
<http://www.osce.org/fom>

A-1010 Відень, Австрія
тел.: +43-1-514-36-68-00
факс: +43-1-514-36-68-02
е-пошта: pm-fom@osce.org
<http://www.osce.org/fom>

ISBN: 978-92-9234-731-4

ISBN: 978-92-9234-731-4

ОБСЄ
БЕЗПЕКА
ЖУРНАЛІСТІВ
ДОВІДНИК

2-ге видання

Відомості про автора довідника:

Вільям Хорслі (William Horsley) – міжнародний директор Центру свободи ЗМІ Шефільдського університету (Сполучене Королівство) та консультант з питань свободи преси і демократії. Багато років працював іноземним кореспондентом редакції новин телерадіомовної корпорації Бі-Бі-Сі і нині є представником Асоціації європейських журналістів у Раді Європи та в інших міжнародних структурах.

Редактор: Майк Стоун (Mike Stone)

Художній редактор: Гілі Перл (Gili Perl)

Видавництво «Imprimerie/Centrale Luxembourg»

Зміст

Дунья Міятович

Передмова

Частина I

Безпека журналістів: нагальна проблема для держав-учасниць ОБСЄ

Частина II

Припинення безкарності: невідкладна необхідність для ОБСЄ

Частина III

Безпека та захист журналістів: відповідальність держав-учасниць ОБСЄ

Частина IV

Безпека журналістів і роль громадянського суспільства та неурядових організацій

Частина V

Професійні стандарти та саморегуляція ЗМІ

Частина VI

Принципи та зобов'язання ОБСЄ як основа для безпеки журналістів

Частина VII

Інші міжнародні зобов'язання

Частина VIII

Ключові теми та рекомендації стосовно безпеки журналістів

Додаток

Вільнюські рекомендації

Про Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ

Передмова

Дунья Міятович

У 2012 році, коли моє Бюро вперше видало Довідник з безпеки журналістів, напади на журналістів не були чимось новим, але новим було те, як застосувати комплексний підхід та обґрунтувати шляхи серйозного вирішення цього питання.

Багато чого сталося в останні два роки, і це робить доцільним оновлення нашої кампанії по створенню безпечного середовища для журналістів та демонстрації прогресу на цьому шляху.

Влітку 2011 року ОБСЄ під головуванням Литви проходила конференція з питань безпеки журналістів, на якій було ухвалено програму з восьми пунктів із визначенням конкретних проблем та пропозиціями щодо практичних способів їхнього розв'язання.

У той час, як ОБСЄ, і зокрема Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ, виконували свою роль з метою підвищення суспільної обізнаності про небезпечні умови в масштабі всього світу, інші міжнародні організації, а саме Рада Європи та Комітет з прав людини Організації Об'єднаних Націй приймали резолюції та проводили обговорення цих питань з широким колом активних учасників та зацікавлених сторін.

Завдяки спільним зусиллям журналістських об'єднань, зацікавлених законодавців і міжнародного співтовариства був досягнутий значний прогрес на багатьох напрямках. Нещодавно, Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла першу резолюцію з цього питання, назвавши 2-ге листопада щорічним днем визнання необхідності припинення безкарності для тих, хто підбурює або вчиняє злочини проти ЗМІ.

Автором цього Другого видання є Вільям Хорслі, колишній кореспондент телерадіомовної корпорації Бі-Бі-Сі та автор першого Довідника з питань безпеки журналістів.

Я спонукаю всіх читачів взяти до уваги наведені у цьому довіднику приклади позитивної практики для того, щоб у всьому регіоні ОБСЄ можна було реалізувати мету створення середовища, сприятливого для вільних ЗМІ.

Міятович є Представницею Організації з безпеки та співробітництва в Європі з питань свободи засобів масової інформації.

Частина I

Безпека журналістів: нагальна проблема для держав-учасниць ОБСЄ

Безпека журналістів стала ще більш нагальною проблемою для держав-учасниць ОБСЄ, оскільки рівень насилля стосовно журналістів, включаючи вбивства, напади з серйозними тілесними ушкодженнями та факти залякування, значно збільшився за останні роки і має далекосяжні наслідки.

Інші засоби придушення незалежних новинних ЗМІ, наприклад, через свавільні арешти і переслідування, пригноблюючий політичний та економічний тиск, задушливі форми офіційного регулювання також стали звичними для журналістів, що працюють у регіоні ОБСЄ. Ці дії також призводять до страху і невпевненості серед журналістів та інших працівників ЗМІ та мають негативний вплив на свободу вираження поглядів у всьому суспільстві.

Загальне право на свободу переконань та вираження поглядів містить у собі право передавати, шукати та отримувати інформацію. Насильство, утиски та залякування, які націлені на журналістів – це посягання на саму демократію. Вони мають ефект придушення свободи ЗМІ та свободи вираження поглядів, позбавляючи людей можливості приймати обґрунтовані рішення з питань, які впливають на їхнє життя.

Свобода вираження поглядів визнана на міжнародному рівні як основоположне право, від наявності якого залежить низка інших свобод, таких як свобода зібрань та об'єднань і право голосувати.

Також визнано, що право на вираження поглядів у державі або суспільстві є важливим показником рівня захисту інших прав та свобод людини (Резолюція Ради ООН з прав людини «Про свободу переконань та свободу вираження поглядів», № A/HRC/RES/12/16 від 12 жовтня 2009 року).

Держави-учасниці ОБСЄ встановили чіткі принципи та зобов'язання у сфері свободи вираження поглядів та свободи ЗМІ. Вони базуються на переконанні, що свобода вираження поглядів – це основоположне право людини і основний компонент демократичного суспільства; і що вільні, незалежні та плюралістичні ЗМІ є дуже важливими для вільного, відкритого суспільства та відповідальних систем уряду. Держави-учасниці також зобов'язалися втілювати і підтримувати ці принципи шляхом здійснення ефективних і узгоджених дій та у повній співпраці з Представником ОБСЄ з питань свободи ЗМІ.

Безпека ЗМІ – це передумова для існування вільних ЗМІ, позаяк без безпечних умов роботи журналісти не зможуть вільно та незалежно писати статті або робити репортажі. З

урахуванням цього, Представниця ОБСЄ з питань свободи ЗМІ продовжує надавати першочергове значення припиненню насильства стосовно журналістів та їхнього залякування. Вона звернулась із закликом до урядів і неурядових організацій об'єднати свої зусилля для захисту прав вільних ЗМІ та вільного вираження поглядів.

У цьому контексті, низка держав-учасниць ОБСЄ разом із громадянським суспільством та журналістськими організаціями стали пропагувати більш прогресивну позицію щодо участі ОБСЄ з метою забезпечення безпеки та захисту журналістів. Ці питання були винесені для обговорення державами-учасницями, однак для їхнього подальшого поступу необхідно мати консенсус.

Наростаючі онлайнві виклики

Свобода вираження поглядів стосується інтернету у такій же мірі, як і всіх засобів комунікації. Інтернет здійснив трансформуючий вплив на суспільства, надаючи нові або посилюючи існуючі можливості для місцевих ЗМІ, громадських журналістів, блогерів та для інших користувачів поряд із професійними журналістами.

Однак, оскільки важливість такої діяльності зросла і значно розширила плюралізм висвітлення подій, онлайнві журналісти, блогери та інтернет-користувачі все більше ставали об'єктами насильства і, у багатьох випадках, вони зіштовхувалися з погрозами, залякуваннями та сфальсифікованими звинуваченнями у злочинній діяльності, які мали на меті змусити їх мовчати.

Блокування або фільтрування веб-сайтів не можна здійснювати свавільно або огульно – це було визначено Європейським судом з прав людини у Страсбурзі (див. Справа «Ахмет Ілдірім проти Туреччини», №3111/10 від 18 грудня 2012 року).

Інтернетні та мобільні технології, які реально роблять самовидавництво доступним для всіх, поставили нові виклики перед державними органами стосовно забезпечення механізмів захисту свободи переконань і вираження поглядів, та, одночасно з цим, запобігання злочинів, таких як підбурювання до насилля і поширення заборонених законом матеріалів, таких як зображення жорстокого поведіння з участю дітей.

Інтернет-революція зробила можливим здійснення значних витоків чутливої та таємної державної інформації, яка, у разі її оприлюднення кимось, майже миттєво стає доступною для світової спільноти. У той же час, розвиток і застосування нових, сучасних технологій дало змогу державам значно розширити діапазон стеження, перехоплення, оброблення та збереження даних всіякого роду. Це все більше поширюється на масове збирання метаданих про рух інформації на міжнародних каналах зв'язку.

Проте, обмеження свободи вираження поглядів, в тому числі шляхом перехоплення та інших форм втручання чи то в режимі онлайн, чи в традиційних ЗМІ, чи в ході приватного спілкування повинне відповідати прийнятим на міжнародному рівні вимогам щодо законності, необхідності й пропорційності.

Прослідковування та стеження за інтернет-користувачами, які здійснюються чи то державними відомствами чи недержавними організаціями, мають бути чітко обмежені вимогами щодо законності та недоторканності приватного життя. Стурбованість європейських держав була виражена в Декларації про ризики для основоположних прав, які виникають як наслідок цифрового прослідковування та інших технологій стеження, що була прийнята в червні 2013 року Комітетом міністрів Ради Європи. Декларація привернула увагу до того, що ці методи роботи можуть використовуватись для незаконних цілей, які ведуть до нелегального доступу, перехоплення даних або втручання, стеження за комп'ютерною системою та інших форм протизаконних дій.

Стеження і перехоплення електронних повідомлень використовується для сприяння державним органам влади у запобіганні і боротьбі з тероризмом та тяжкими злочинами. Але уряди деяких країн визнали, що законодавство та встановлений порядок дій у цій сфері, які були розроблені на ранньому етапі її технологічного розвитку, не відповідають швидкому темпу технологічного розвитку. Невідповідні правові норми та відсутність стійкого встановленого порядку гарантування проведення стеження з дозволу та під наглядом суду становлять особливий ризик для журналістів, правозахисників та інших осіб, які відносяться до числа тих, хто може підпадати під свавільне стеження та потенційно стати об'єктом судового утиску або іншої розправи.

Рада з прав людини Організації Об'єднаних Націй, у своєму рішенні № A/HRC/24/L.13 від 20 вересня 2013 року щодо проведення панельного обговорення питання про безпеку журналістів (у червні 2014 року), висловила глибоку стурбованість стосовно заходів, що здійснюються органами державної влади, таких як стеження, обшук та вилучення, «коли ставиться мета перешкоджання роботі журналістів».

Урядами країн та організаціями громадянського суспільства була висловлена також сильна стурбованість стосовно явного ризику для недоторканності приватного життя дуже значної кількості людей через спроби втручання у використовувані інтернет-компаніями системи шифрування, які призначені для забезпечення приватності та безпеки особистих повідомлень.

Для суспільної довіри до уряду необхідно, щоб був належний нагляд за діяльністю державних розвідувальних та безпекових відомств.

Міжнародний імпульс на користь створення кращих умов безпеки для журналістів

Після виходу в світ у 2011 році першого видання довідника ОБСЄ з питань безпеки журналістів почали набирати обертів більш широкі міжнародні зусилля по зміцненню заходів для особистої безпеки журналістів та припинення безкарності щодо посягань на ЗМІ.

Зважаючи на особливі ризики, з якими зіштовхуються журналісти, та суттєву необхідність ролі, яку вони виконують завдяки своїй роботі як публічні вартівні суспільства, Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй, Генеральна асамблея ООН і Рада з прав людини ООН по-новому зосередили увагу на зобов'язаннях державних органів влади гарантувати безпечне й сприятливе середовище для журналістів. За підтримки держав-членів та широкого кола організацій громадянського суспільства, Організація Об'єднаних Націй розпочала також втілювати далекосяжний, не обмежений у часі Міжвідомчий план дій стосовно безпеки журналістів і проблеми безкарності.

Новий міжнародний акцент на безпеці журналістів став можливим завдяки інформуванню про краще розуміння контексту, в рамках якого журналістика стала більш небезпечною. Останнім часом найбільш агресивні напади на журналістів відбувалися не на територіях збройних конфліктів, а в місцях, де не існувало конфліктів. У більшості випадків об'єктами посягань ставали журналісти, котрі повідомляли про корупцію, злочини або чутливі політичні справи. В епоху інтернету функція журналістики пов'язана не лише зі штатними працівниками ЗМІ, а все більше визнається як спільна справа, в якій бере участь широке коло суб'єктів, в тому числі, блогери та інші особи, які самостійно публікуються в інтернеті, в друкованих виданнях або використовують інші засоби поширення інформації (Загальний коментар №34, який ухвалений Комітетом з прав людини ООН у 2011 р. (CCPR/C/GC/34)) .

У вересні 2012 року Рада з прав людини ООН, головний форум держав-членів ООН для розгляду питань з прав людини, прийняла резолюцію про безпеку журналістів [№ A/HRC/21/L.6]. В резолюції підтверджується особлива роль журналістів у суспільно важливих справах, у тому числі в підвищенні обізнаності про права людини, та визнається, що у своїй роботі журналісти часто постають перед конкретним ризиком зазнавати залякувань, утисків та насильства.

У резолюції стосовно безпеки журналістів міститься заклик до урядів країн сприяти створенню безпечних і сприятливих умов для виконання журналістами своєї роботи незалежно і без невиправданого втручання шляхом здійснення широкого спектру заходів, у тому числі через запровадження добровільних заходів захисту для журналістів в залежності від місцевих потреб. Рада з прав людини ООН визнала наявність особливих ризиків, котрі постають саме перед журналістками в ході їхньої роботи.

У відповідь на зростання глобальної стурбованості в листопаді 2012 року у Відні проводилась Друга міжвідомча зустріч з питань безпеки журналістів та безкарності. На ній

було покладено початок безпрецедентної глобальної програми зміцнення гарантій та механізмів захисту журналістів і боротьби з безкарністю. План дій ООН щодо забезпечення безпеки журналістів і боротьби з безкарністю привертає увагу до необхідності активної участі всіх відповідних установ та програм ООН, готовності ООН до співпраці і практичного партнерства, підтримки з боку громадянського суспільства та сторін і організацій, які мають відношення до ЗМІ.

Мета Плану дій ООН полягає у формуванні обізнаної категорії громадян, здатних зміцнювати мир, демократію і розвиток в усьому світі. Головні напрямки Плану дій – це зміцнення механізмів ООН, співпраця з державами-членами, партнерство з іншими організаціями та установами, підвищення суспільної обізнаності та налагодження практичних ініціатив з питань безпеки.

Регіональні організації, в тому числі ОБСЄ та Рада Європи, були запрошені для надання допомоги з втілення цього плану шляхом реалізації низки заходів на міжнародному та регіональному рівнях.

Особливий акцент робиться на ролі спостережних органів, таких як Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації, що спостерігають за рівнем дотримання державами своїх зобов'язань і, у разі необхідності, привертають увагу до порушень.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) є провідною установою ООН у рамках Плану дій ООН. Детальна інформація про план і стратегію його здійснення, а також оновлена інформація та контакти для зацікавлених сторін розміщені у розділі «Безпека та безкарність» на веб-сайті ЮНЕСКО (<http://www.unesco.org/new/en/communicationand-information/freedom-of-expression/safety-of-journalists/>).

У липні 2013 року Рада Безпеки ООН провела безпрецедентне обговорення питання про захист журналістів в умовах збройного конфлікту. Заступник Генерального секретаря Ян Еліассон висловив жаль з приводу того, що більше 600 журналістів у світі були вбиті в останнє десятиліття при виконанні ними своєї ролі з висвітлення подій у воєнних зонах та у місцях, які називають зонами без конфліктів. Він заявив, що коли вбивають журналістів, то часто приховується інформація про загрози міжнародному миру й безпеці, і що Рада Безпеки може в майбутньому зайняти більш активну позицію у протидії придушенню свободи ЗМІ, де б це не проявлялось.

У листопаді 2013 року міжнародний імпульс у зміцненні гарантій безпеки журналістів та викорінення безкарності вийшов на рівень Генеральної Асамблеї ООН, яка прийняла резолюцію про безпеку журналістів і проблему безкарності. Резолюція проголошує 2 листопада Міжнародним днем припинення безкарності за злочини проти журналістів. В

ній запропоновано низку заходів для сприяння державам у виконанні ними чинних зобов'язань та досягненні цілей Плану дій ООН.

Ці заходи включають: - запровадження законодавства; - підвищення обізнаності суддів, правоохоронців та військовослужбовців про зобов'язання в рамках міжнародного права; - здійснення моніторингу та публічний осуд нападів; - забезпечення належних ресурсів для притягнення зловмисників до відповідальності.

Політика ООН

Закони, що гарантують право журналістів та всіх інших громадян мати доступ до офіційної інформації є важливим аспектом створення безпечного і сприятливого середовища для журналістів. Нерідко напруженість у стосунках між журналістами, державними органами влади та іншим впливовими колами виникає через те, що журналістам властиво шукати інформацію, щоб виконувати свою роботу з висвітлення суспільно важливих питань, у тому числі й тих, які хтось хоче тримати в таємниці від суспільства. Значна частка умисних нападів та випадків залякування журналістів була викликана спробами зупинити розголошення інформації про негожі дії або оприлюднення викривальних відомостей. Для демократичних країн характерним є те, що уряд забезпечує доступ до офіційної інформації, за винятком тих випадків, коли існують суспільно важливі причини, щоб цього не робити.

У липні 2013 року Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) запропонувало ряд більш далекосяжних пропозицій у спеціальній Доповіді щодо позитивної практики захисту журналістів, запобігання нападів на журналістів і боротьби з безкарністю за посягання на журналістів. Для виконання своїх міжнародних зобов'язань, як зазначено у Доповіді, держави повинні створити і забезпечувати ефективні «механізми раннього попередження і швидкого реагування» у співпраці з журналістами та громадянським суспільством. Такі механізми, за визначенням УВКПЛ, повинні включати в себе програми спеціального захисту для забезпечення швидкого і дієвого захисту журналістів і працівників ЗМІ, які стикаються з ризиками особистій безпеці у зв'язку з їхньою роботою, особливо тих, хто публікує інформацію про такі чутливі питання, як корупція та організована злочинність.

Забезпечення «безпечного і сприятливого середовища для журналістів» в усьому регіоні ОБСЄ

Завдання держав щодо створення безпечних умов для вільних і незалежних ЗМІ вимагають, загалом, від державних органів влади послідовно здійснювати три види

заходів у відповідності з зобов'язаннями в рамках ОБСЄ та Європейської конвенції про захист прав людини та згідно з міжнародними нормами та стандартами.

Це наступні заходи:

1) Стриманість: створення законодавчої бази урядом і парламентом, яка: - передбачатиме мінімум політичного втручання в діяльність ЗМІ; - у повному обсязі та активно враховуватиме необхідність забезпечення свободи вираження поглядів і свободи ЗМІ стосовно питань, що вважаються пов'язаними зі сферою національної безпеки; - захищатиме працівників ЗМІ від будь-яких свавільних утисків; - буде убезпечена незалежною судовою системою, спроможною запобігати залякуванню неналежним використанням законодавства та забезпечувати дієве розслідування посягань на журналістів та покарання за їхнє скоєння.

2) Запровадження упереджувальних гарантій для роботи вільних і незалежних ЗМІ, в тому числі: - законодавства стосовно захисту осіб, які повідомляють про порушення або зловживання, та конфіденційності журналістських джерел; - законодавства щодо надання вільного доступу до офіційної інформації; - надійного трудового законодавства тощо для незалежних засобів суспільного мовлення з можливістю саморегулювання ЗМІ в рамках закону з питань, що стосуються професійних стандартів та етичних норм без контролю й втручання з боку держави.

3) Дотримання принципів і стандартів, узгоджених між державами-учасницями ОБСЄ, і правових норм, розроблених в Європейському суді з прав людини, та міжнародних конвенцій і договорів у галузі прав людини. Ключовим для цього є переконання, що свобода вираження поглядів є неодмінною умовою реального існування демократії; дієвість цієї свободи залежить не тільки від обов'язку держави не втручатися, але також вимагає позитивних заходів для захисту, особливо, коли існує загроза особистій безпеці працівників ЗМІ та їхньої здатності виконувати свої функції вартівників суспільства. Разом з іншими регіональними організаціями з Європи та інших частин світу, ОБСЄ запрошується до більш ефективної координації між ними в рамках Плану дій ООН з безпеки журналістів і проблеми безкарності з метою реалізації практичних заходів для забезпечення безпеки журналістів та викорінення безкарності за злочини проти них.

У 2010 році на саміті ОБСЄ в Астані було знову визнано, що громадянське суспільство і вільні ЗМІ відіграють важливу роль у забезпеченні повного дотримання прав людини, основоположних свобод, демократії, у тому числі вільних і справедливих виборів і верховенства права.

Наявність вільних, незалежних і різноманітних ЗМІ – це ознака сильної демократії і неодмінна умова для її досягнення. Їхнє існування необхідне для забезпечення

підзвітності у суспільному житті, формування довіри до уряду і гарантування верховенства права.

Вільні і незалежні засоби масової інформації привносять також вагомі економічні вигоди, заохочуючи до прозорості у бізнесі та економічних справах. Вони надають всьому населенню можливість скористатися перевагами нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Все ж, дії і закони, які пригнічують або стримують вільні й енергійні ЗМІ, підривають і ставлять під загрозу безпеку і співробітництво всередині країн та у відносинах між державами-учасницями.

Для досягнення реального прогресу і виправлення серйозних недоліків, урядам слід визнати, з якою небезпекою у своїй роботі зіштовхуються журналісти, і рішуче їй протидіяти. На Вільнюській конференції, присвяченій питанням безпеки журналістів у регіоні ОБСЄ, що відбувалася 7-8 червня 2011 року, уряди та експерти підтвердили своє переконання в тому, що забезпечення безпеки журналістів є життєво необхідним у підтримці основоположних цілей ОБСЄ для загального блага.

Узагальнюючи пріоритетні питання у своєму зверненні до учасників конференції, заступник голови Комітету ООН з прав людини професор Майкл О'Флаерті привернув увагу до серйозності характеру порушень у деяких державах-членах ОБСЄ, в тому числі вбивств журналістів, запровадження неприйнятних законів, які забороняють критику чиновників, та намагань цензурувати інтернет. Він наголосив на позиції Комітету з прав людини, що захист ЗМІ має бути головним пріоритетом для держав, і що вони повинні провести всебічний перегляд своїх законів, політики і практики роботи з метою виконання своїх зобов'язань.

Як насильство щодо журналістів може загрожувати основам демократії

Відповідно до статистичних даних, що були зібрані у Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ, за останні вісім років в регіоні ОБСЄ було вбито більш, ніж 40 журналістів у зв'язку з їхньою роботою та скоєно сотні агресивних умисних нападів із спричиненням тілесних ушкоджень. У ряді випадків журналісти були викрадені і згодом знайдені убитими; в інших випадках висловлювалися погрози на адресу членів їхніх родин, щоб змусити журналістів замовкнути або заставити їх відмовитися від своєї професії.

У значній кількості випадків спосіб виконання таких злочинів вказує на замовний характер убивств або умисність нападів, коли нападники мають змогу діяти без найменшого страху бути виявленими та заарештованими. В деяких місцях загострилася атмосфера страху серед журналістів через дуже низький рівень арештів і засудження виконавців і організаторів цих злочинів. Поступово в регіоні ОБСЄ безкарність стала сприйматись як

звичайна річ, особливо стосовно вбивств журналістів і умисних нападів із важкими наслідками.

Ситуація погіршилася настільки різко, що регіон ОБСЄ, який включає 57 держав, став в останні роки оцінюватися як один із регіонів світу з найбільш високою кількістю умисних фізичних нападів на журналістів, включно з вбивствами.

Здатність журналістів та всіх інших громадян користуватися своїми правами і критично аналізувати хід суспільного життя була також серйозно обмежена законами і практикою урядів, такими як судові справи про дифамацію та тиск з метою недопущення критичного висвітлення у ЗМІ, що накладає нові обмеження на свободу вираження поглядів і вільний плин інформації.

В деяких частинах регіону ОБСЄ ці дії спотворили медіапростір, позбавивши частину населення законного права вільно одержувати і поширювати інформацію та думки.

Журналістські організації повідомляють, що самоцензура стала масовим явищем, тому що журналісти та всі інші громадяни, які, переважно, виражають свої думки через інтернет-сайти або соціальні мережі, бояться фізичної чи юридичної розправи за те, що вони пишуть, говорять або висвітлюють.

Журналісти і працівники ЗМІ зазнають значного тиску і ризикують стати об'єктом залякування чи насильства, тому що їхній роботі з ретельного дослідження суспільного життя і розслідування злочинів та корупції чиниться опір і протидія з боку впливових і інколи агресивно налаштованих членів суспільства.

Сотням журналістів довелось кинути професію або залишити свої рідні країни. Деякі з них були змушені ховатися або зобов'язані були погодитися на захист поліції, якщо була така можливість.

Цей хід подій суперечить засновницькому принципу ОБСЄ про повагу свободи вираження поглядів, яка є одним із основоположних прав людини та основним елементом демократичного суспільства. Свободу преси вважають «матір'ю всіх свобод», тому що вона необхідна для здійснення інших прав. Значна кількість задокументованих справ щодо насильства з заподіянням журналістам ушкоджень чи шкоди стосуються звинувачень в умисних нападах чи жорстокому ставленні, які чинились тюремними службовцями і поліцейськими. У березні 2011 року Комітет міністрів Ради Європи висловив чіткий осуд таких проявів в країнах-членах Ради Європи та в країнах, які не входять до її складу.

Для викорінення безкарності дуже важливо гарантувати незалежність судової системи від впливу політичних або інших факторів. Розслідування насильницьких злочинів щодо

журналістів, як і розслідування всіх злочинів, має проводитися оперативно, неупереджено, ефективно і професійно.

30 березня 2011 року Комітет міністрів Ради Європи затвердив керівні принципи викорінення безкарності за серйозні порушення прав людини. Міністри відзначили:

Випадки безкарності за порушення прав людини, на жаль, не є рідкістю в державах-членах Ради Європи, особливо злочини, які скоюються співробітниками поліції і тюремними службовцями, та злочини проти правозахисників. Непокарання за такі злочини демонструє відсутність поваги до прав людини (що часто саме по собі вже і є порушенням прав людини) і спонукає до повторного вчинення таких злочинів, у той час як виконавці злочинів й інші причетні особи готові здійснювати нові злочини, знаючи, що вони будуть захищені від покарання. Безкарність підриває верховенство права. Крім того, ті, хто дозволяє це робити, фактично звільняють від відповідальності за вчинені злочини. Тому дуже важливо покласти край безкарності в державах-членах і заохочувати держави за межами Європи зробити те ж саме.

Принципи ОБСЄ чітко визначають, що в демократичних країнах не слід зловживати державною монополією на правотворчість і правозастосування для служіння інтересам якихось осіб чи груп, які мають владу. Уряди не повинні терпіти порушень з боку будь-кого при виконанні службових повноважень, і, натомість, повинні створити структури для нагляду і розгляду скарг для того, щоб такі дії були покарані.

Також багато нападів на журналістів, у тому числі вбивств, приписуються злочинним організаціям та іншим недержавним структурам. Слід створити сильні та ефективні системи захисту для журналістів, які можуть стати мішенями таких груп. Уряди несуть відповідальність за те, щоб запобігати погрозам та посяганням на журналістів з боку злочинних угруповань і будь-яких інших злочинних елементів.

Частина II

Припинення безкарності: невідкладна необхідність для ОБСЄ

Усі держави-учасниці ОБСЄ офіційно зобов'язались гарантувати високі стандарти правосуддя. Важливо й те, що у декларації, прийнятій на Будапештському саміті ОБСЄ в 1994 році вони виразили осуд будь-яких нападів на журналістів і взяли на себе зобов'язання притягувати до відповідальності винних у таких посяганнях.

У 2009 році Парламентська асамблея ОБСЄ на засіданні у Вільнюсі прийняла резолюцію, що закликає держави-учасниці ефективно розслідувати погрози і акти насильства щодо журналістів і у судовому порядку притягувати винних до відповідальності, зокрема, коли це стосується залякування журналістів, які займаються незалежним висвітленням подій.

Все ж, нинішня ситуація не дає приводу для заспокоєння. Виникає ще більш глибока стурбованість посяганнями на журналістів та ЗМІ у зв'язку з реальністю того, що в деяких державах-учасницях ОБСЄ встановилася атмосфера безкарності щодо злочинів із насильством над журналістами.

За даними Міжнародної асоціації з питань свободи вираження поглядів (IFEX), у глобальному вимірі співвідношення розслідувань, які завершуються засудженням і покаранням винних за такими справами, – лише один до десяти, що набагато нижче рівня, який фіксується відносно інших категорій справ про вбивство. Така ситуація посилює безкарність, серйозним чином впливаючи не тільки на ці конкретні справи.

Безкарність являє собою системну недієздатність виконання функцій уряду і незабезпечення верховенства права, від чого залежить безпека і права кожного. Тому припинення безкарності є абсолютно невідкладною необхідністю для ОБСЄ. У всіх справах, які залишаються без покарання, безкарність являє собою подвійну несправедливість стосовно жертв насильницьких злочинів і підриває верховенство права у тих суспільствах, де це відбувається. Безкарність призводить до втрати суспільної віри у незалежність правоохоронних органів і судової системи і спонукає до більшої злочинності, тому що ті, у кого є намір вчинити умисний напад або вбивство, знають, що попередні злочини залишилися непокараними.

Європейський суд з прав людини, який виносить рішення за індивідуальними позовами на підставі Європейської конвенції з прав людини, постановив, що держави зобов'язані захищати свободу вираження поглядів і права журналістів, які стикаються з погрозами насильства чи іншої розправи внаслідок своєї роботи.

У декількох справах суд встановив наявність порушення з боку держави через її неспроможність захистити життя журналістів та їхню свободу висловлювання поглядів, коли вони зіштовхнулись із погрозами та стали жертвами вбивства.

Суд також визначив наявність порушення через відсутність ефективного розслідування справ із вбивства журналістів.

Сорок сім із 57 держав-учасниць ОБСЄ є членами Ради Європи. Всі держави-члени Ради Європи ратифікували Європейську конвенцію з прав людини і включили її положення у свої національні законодавства.

Розслідування посягань на журналістів вимагає володіння особливою гостротою сприйняття та спеціальними навичками роботи, щоб знайти та проаналізувати можливий зв'язок між злочином і професійною діяльністю журналіста. Газетна стаття, інформаційний сюжет або будь-яка інша форма опублікованого матеріалу може бути вагомим доказом.

Своєчасні й ефективні розслідування мають вирішальне значення для збереження доказів та можливості здійснення правосуддя. На жаль, у ряді справ, які розслідувалися в державах-учасницях ОБСЄ, органи влади занадто швидко відкидали можливість такого зв'язку, в результаті чого не було проведено їхнє належне розслідування.

Тому рекомендується проводити відповідне навчання співробітників правоохоронних органів, прокурорів, адвокатів і суддів, щоб сформувати у них необхідні навички.

Правоохоронні органи та урядові установи повинні також пам'ятати про те, що журналісти є особливо уразливими перед зловмисними фізичними посяганнями у зв'язку з їхньою роботою. Вони мають бути готовими до застосування заходів для забезпечення захисту у тих випадках, коли існує істотне або неминуче побоювання умисного нападу або заподіяння шкоди.

Від держав-учасниць ОБСЄ може очікуватися засвідчення прозорості та готовності до спільних зусиль у викоріненні безкарності шляхом своєчасного надання повної інформації у відповідь на запит ЮНЕСКО щодо подальших заходів судового провадження у справах про вбивства журналістів в рамках їхньої юрисдикції.

Інші загрози для журналістів і свободи вираження поглядів: позбавлення волі, утиски та вилучення

Фізичні посягання і погрози заподіяння насильства над журналістами та членами їхніх родин або завдання їм шкоди – це крайня форма цензури. Залякування та утиски проявляються у багатьох інших формах, які позбавляють журналістів безпеки або захисту; це може призвести до усталеної самоцензури у ЗМІ з обмеженням свободи висловлювання поглядів у суспільстві.

На жаль, в державах-учасницях ОБСЄ загроза кримінального обвинувачення, яке може призвести до тюремного ув'язнення, занадто часто використовується, щоб змусити журналістів замовкнути і припинити виконувати свою роботу.

У багатьох випадках журналістів свавільно заарештовували на підставі того, що згодом виявлялось сфальсифікованими звинуваченнями. Проте, кримінальне розслідування та судові провадження щодо них призводили до утримання під вартою або тюремного ув'язнення через їхню діяльність в якості журналістів.

Особливу тривогу викликає те, що у низці держав-учасниць журналісти були звинувачені і засуджені за вчинення кримінального злочину у формі дифамації громадського діяча або державної установи всупереч нормам, встановленим судовою практикою Європейського суду з прав людини у рішеннях, які впливають із Статті 10 Європейської конвенції з прав людини та стосуються права на свободу вираження поглядів.

Майже 30 років тому Європейський суд з прав людини встановив принцип, що політики повинні сприймати більше критики, ніж приватні особи. У рішенні від 1986 року в кримінальній справі щодо дифамації, яка мала відношення до критичної статті у пресі про тогочасного федерального канцлера Австрії Бруно Крайського, суд постановив, що політик свідомо робить себе відкритим для більш уважного з ним ознайомлення, і тому він повинен зносити більше критики (Справа «Лінгенс проти Австрії», 1986 8 EHRR 40).

Пояснюючи своє рішення, Європейський суд з прав людини зазначив, що політична дискусія знаходиться «в самій серцевині концепції демократичного суспільства. Тому політики повинні визнати, що суди будуть серйозно зважати на значення політичної дискусії, приймаючи рішення у судових справах про дифамацію». Це рішення відображалось у наступних постановках Страсбурзького суду.

Також постійною причиною для занепокоєння є неодноразові загрози переслідування, які суперечать загальноприйнятому праву на захист джерел інформації. Пресі був наданий найширший спектр захисту за результатами судової практики Європейського суду з прав людини, в тому числі відносно конфіденційності журналістських джерел.

У принципово новому рішенні від 1996 року Європейський суд з прав людини постановив, що захист джерел є однією з основних умов для свободи преси. «Без такого захисту, - заявив суд – джерела можуть стримуватися від надання допомоги пресі в інформуванні громадськості про суспільно важливі питання», і тому може підірватися життєво важлива роль преси як вартового суспільства.

Журналісти також зіштовхувалися з іншими серйозними деструктивними заходами, такими як безпідставні і дошкульні податкові перевірки, відмова у наданні виїзних документів або віз, відмова у відвідуванні та задаванні запитань під час прес-конференцій та інші адміністративні перешкоди.

Представники уряду не повинні відмовляти в доступі жодному із журналістів або ЗМІ з дискримінаційних причин. Вони не повинні вимагати або просити про сприятливе висвітлення, чинити тиск або погрожувати журналістам розправою чи вилученням через

Частина II. Припинення безкарності: невідкладна необхідність для ОБСЄ

зміст або манеру їхніх репортажів. Роботодавці у сфері ЗМІ не повинні наказувати журналістам поводитися неетично або повідомляти неправдиві відомості.

На жаль, у ряді держав-учасниць ОБСЄ журналісти все ще не мають належного правового захисту від свавілля і загрози втрати роботи, а з нею і втрати засобів до існування для себе та членів своєї родини. Уряди відповідають за гарантування цих основних правових засобів захисту.

Частина III

Безпека та захист журналістів: відповідальність держав-учасниць ОБСЄ

Відповідальність за дотримання всіх зобов'язань ОБСЄ лежить на урядах держав-учасниць. Національні уряди покликані вживати необхідні заходи для захисту фізичної безпеки та забезпечувати захист журналістів, які стикаються з погрозами насильства.

Це зобов'язання вимагає скоординованої і послідовної державної політики і практики. Необхідно гарантувати, щоб національне законодавство, адміністративна та судова системи забезпечували захист і сприяли свободі вираження поглядів, а також убезпечували життя і професійні права журналістів.

Обрані політики і всі, хто займають високі посади, покликані продемонструвати свою незмінну прихильність повазі свободи преси та безпеки журналістів. Політики і чиновники не повинні зловживати своїм статусом, висловлюючись у принизливий або підбурювальний спосіб про журналістів або ЗМІ.

Такі висловлювання з вуст провідних громадських діячів можуть спонукати екстремістів до того, щоб розглядати журналістів в якості мішеней, яких треба примусити замовчати або на яких треба нападати. Тому вищі політичні лідери несуть особливу відповідальність, щоб не робити нестримані або недоречні висловлювання.

Адміністративно-правова база для забезпечення безпеки журналістів

Наступні 16 пунктів стосуються нормативно-правових питань і методів роботи, які в сукупності являють собою базу для гарантування безпеки і законних професійних прав журналістів в державах-учасницях ОБСЄ:

1. Основні положення національних конституцій і законів гарантують свободу переконань, свободу вираження поглядів і свободу засобів масової інформації; зокрема, слід зняти кримінальну відповідальність за наклеп, дифамацію і образи, та розглядати їх як цивільні правопорушення з покаранням лише у формі відповідних штрафів.
2. Наявність гарантій для вільного плину інформації та свободи вираження поглядів, у тому числі міжнародного телерадіомовлення та інших форм ЗМІ, незалежно від державних кордонів.
3. Гарантування відкритого характеру інтернету; сприяння і забезпечення свободи інтернету без обов'язковості блокування або фільтрування вмісту та веб-сайтів.
4. Забезпечення відкритості та чуйного реагування урядових структур, надання можливостей для вільних, незалежних та допитливих ЗМІ виконувати свою функцію вартового суспільного життя без утисків і перешкоджання з боку державних органів влади та інших структур.

5. Надійні та прозорі гарантії незалежності судової системи для захисту прав вільних ЗМІ та гарантування притягнення до судової відповідальності осіб, винних у нападах на журналістів.
6. Скасування законів, що передбачають особливий захист від критики для представників уряду та обраних політичних представників; громадські діячі повинні сприймати більш високий рівень критики, ніж прості громадяни.
7. Державні органи повинні поважати конфіденційність джерел інформації журналістів в якості основної умови для свободи преси; наказ про розкриття джерела інформації не може бути сумісним з правом ЗМІ на висвітлення, за винятком, коли він обґрунтовується більш вагомою суспільно важливою потребою.
8. Забезпечення істотного правового захисту суспільних інтересів у судових справах, які стосуються журналістських методів збору інформації та підстав для оприлюднення інформації.
9. Регулювання і контроль за діяльністю правоохоронних органів, в тому числі поліції та пенітенціарної служби, з використанням ефективних методів нагляду й розгляду скарг.
10. Закони про державну безпеку та боротьбу з тероризмом повинні бути ретельно визначені і обмежені в часі і обсязі; основоположне право на свободу переконань і вираження поглядів слід належним чином враховувати під час їхньої розробки та в процесі застосування.
11. Прийняття законів, що гарантують право на свободу інформації та доступ до офіційних документів.
12. Надання ЗМІ доступу до представників влади, речників уряду та до публічних заходів і прес-конференцій без прояву дискримінації або свавільного вилучення.
13. Забезпечення прозорості у структурі власності органів ЗМІ та належні правила конкуренції з метою запобігання надмірній концентрації власності, порушенням ринкових правил та збільшенню ризиків неправомірного тиску на редакторів та журналістів.
14. Відсутність прагнення здійснювати ліцензування друкованих ЗМІ та контролювати виробництво й збут ЗМІ.
15. Запровадження та дотримання журналістських прав на зайнятість, у тому числі права на організацію і вступ у профспілки, які можуть захистити їх від свавільного звільнення та неправомірного тиску з метою примусити їх діяти у неетичний або непрофесійний спосіб.
16. Підтримка механізмів забезпечення захисту журналістів від насильства й залякування, таких як омбудсмен або уповноважений з прав людини.

Загальні обов'язки держав-учасниць ОБСЄ

В Астанинській пам'ятній декларації 2010 року держави-учасниці знову підтвердили, що всі принципи і зобов'язання ОБСЄ мають безпосередній і законний інтерес для всіх держав-учасниць. Завдання з забезпечення безпеки журналістів має виконуватись спільно.

У 1997 році держави-учасниці ОБСЄ створили механізм для сприяння цьому принципу - Бюро Представника з питань свободи засобів масової інформації.

Відтоді Представник з питань свободи ЗМІ діє на підставі мандату, який передбачає зосередження основних зусиль на оперативному реагуванні на випадки серйозного недотримання принципів і зобов'язань ОБСЄ державами-учасницями щодо свободи вираження поглядів і свободи ЗМІ.

Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ сприяє дотриманню зобов'язань в рамках ОБСЄ шляхом раннього попередження та надання рекомендацій.

У роботі Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ є ряд напрямків діяльності, які націлені на надання допомоги у вирішенні актуальних питань, в тому числі через проведення експертних консультацій з розробки законів і нормативних актів, надання технічної допомоги та підготовки, відвідування країн і підтримання контактів з ними, складання регулярних доповідей для Постійної Ради ОБСЄ, а також здійснення публічних виступів.

Діяльність Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ не носить суддівський характер, однак вона привертає увагу до проблем і сприяє їхньому розв'язанню, взаємодіючи з державними органами влади та відповідними неурядовими організаціями.

Мандат Представника ОБСЄ з питань свободи підтримується всіма державами-учасницями, і його діяльність здійснюється таким чином, щоб до всіх держав було однаково ставлення.

Держави-учасниці ОБСЄ також несуть відповідальність в межах своїх зобов'язань за міжнародним правом, у тому числі Міжнародним пактом про громадянські й політичні права (МПГПП), який є обов'язковим для держав, котрі його ратифікували.

Зростаюче занепокоєння держав-учасниць ОБСЄ щодо безпеки журналістів перебивається зі стурбованістю серед держав-членів ООН з приводу політично мотивованих убивств журналістів у країнах багатьох регіонів. Згідно з опублікованими ЮНЕСКО даними, що надані компетентними моніторинговими організаціями, лише в 2012 році на планеті було вбито 121 журналіста.

Позитивні зобов'язання держав були роз'яснені Комітетом з прав людини Організації Об'єднаних Націй, який виступає в якості наглядового органу для МПГПП.

У липні 2011 року Комітет опублікував підготовлене ним тлумачення Статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права щодо свободи переконань і свободи вираження поглядів (Загальний коментар №34 щодо Статті 19).

У Загальному коментарі зазначено, що всі держави повинні запровадити дієві заходи для захисту від посягань, націлених на те, щоб змусити замовчати тих, хто використовує своє право на свободу вираження поглядів, у тому числі журналістів.

Комітет з прав людини визначив журналістів у числі тих груп, які часто, як і особи, котрі займаються збором і аналізом інформації про ситуацію з правами людини та публікують доповіді про права людини, включно з суддями та адвокатами, зазнають погроз, залякувань та посягань у зв'язку з їхньою діяльністю.

Діапазон цих загроз і посягань визначений як "свавільний арешт, тортури, погрози життю і вбивство". У Загальному коментарі вказано, що відносно всіх подібних посягань «слід проводити своєчасне і активне розслідування, винних необхідно переслідувати у судовому порядку, а жертви чи представники жертв мають отримати належні форми відшкодування». У Загальному коментарі №34 щодо Статті 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права говориться наступне:

23. Державам-учасницям слід вжити ефективні заходи для захисту від посягань, націлених на те, щоб змусити замовкнути тих, хто використовує своє право на свободу вираження поглядів. Пункт 3 [Статті 19] ні за яких умов не може застосовуватися як виправдання, щоб змусити замовкнути будь-яких захисників багатопартійної демократії, демократичних принципів і прав людини. Подібним чином, за жодних обставин не може бути сумісним зі Статтею 19 посягання на особу через те, що вона використовує своє право на свободу переконань або вираження поглядів, у тому числі такі форми посягання, як свавільний арешт, тортури, погрози життю і вбивство. У зв'язку зі своєю діяльністю журналісти часто зазнають подібних загроз, залякувань та посягань. Також цього зазнають особи, які займаються збором і аналізом інформації про ситуацію в галузі прав людини і публікують доповіді з прав людини, в тому числі судді та адвокати. Відносно всіх подібних посягань слід проводити своєчасне і активне розслідування, винних необхідно переслідувати у судовому порядку, а жертви чи представники жертв, у випадку їхнього вбивства, мають отримати належні форми відшкодування.

Стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів.
2. Кожна людина має право на вільне вираження своїх поглядів; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.
3. Користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:
  - a) для поважання прав і репутації інших осіб;
  - b) для охорони державної безпеки, суспільного порядку, здоров'я чи моральності населення.

Частина IV

Безпека журналістів і роль громадянського суспільства та неурядових організацій

Основною характеристикою демократичних урядів і вільних суспільств є те, що вони заохочують та сприяють вираженню різних поглядів громадян, які ведуть активне відкрите суспільне обговорення через вільні ЗМІ та діяльність у незалежних неурядових організаціях.

Сильні та незалежні неурядові організації відіграють важливу роль у підтримці відкритої демократії. Вони забезпечують незалежне інформування ЗМІ і суспільства в цілому з суспільно важливих питань, і вони здатні кинути виклик урядам та іншим правлячим колам з широкого спектра питань, що становлять законний інтерес.

ЗМІ відіграють важливу роль у сприянні відкритому активному суспільному обговоренні, але діяльність організацій громадянського суспільства вкрай важлива для того, щоб таке обговорення відбувалось.

У своєму розмаїтті неурядові організації виконують необхідну і законну місію в кожному суспільстві, позаяк вони представляють широкий спектр думок громадськості, у тому числі уразливих меншин, допомагають урядам у процесі розробки законодавчих і нормативних актів, проводять незалежний моніторинг виборів, а також беруть законну участь у покладанні відповідальності на державні установи та впливові кола.

Також багато національних та міжнародних неурядових організацій в регіоні ОБСЄ допомагають забезпечувати безпеку та захист журналістів шляхом моніторингу випадків насильства щодо ЗМІ та інших серйозних порушень свободи вираження поглядів, шляхом надання захисту журналістам від неправомірних судових переслідувань та пошуку гарантій того, щоб злочини проти журналістів розслідувалися належним чином.

Різні офіційні і неофіційні утиски, обтяжливі без необхідності процедури реєстрації, навмисне перешкоджання діяльності неурядових організацій та організацій громадянського суспільства або запровадження кримінальної відповідальності щодо них – все це суперечить букві і духу принципів ОБСЄ. Важливо, щоб держави-члени гарантували сприятливі умови для розвитку різноманітних організацій громадянського суспільства, утримувалися від запровадження обтяжливих зобов'язань або обмежень для них та сприймали висновки і стурбованість цих організацій таким же чином, як вони сприймають це від інших представницьких груп місцевих громад, бізнесу, професійних колективів і профспілок.

Частина V

Професійні стандарти та саморегуляція ЗМІ

Журналісти, редактори та власники ЗМІ відповідають за вжиття всіх можливих заходів для гарантування фізичної безпеки співробітників ЗМІ, котрі працюють в зонах конфлікту або перебувають у небезпечних відрядженнях, включно з наданням особистого страхування, підготовки та забезпечення.

Ці запобіжні заходи та заходи підтримки з боку ЗМІ та їх працівників необхідні для того, щоб звести до мінімуму рівень небезпеки та ризиків. Все ж, їхня ефективність також залежить значною мірою від виконання державами своїх зобов'язань щодо сприяння у захисті журналістів і створення для них можливості виконувати свою роботу. Всі гілки влади, включно зі збройними силами, повинні визнавати й забезпечувати права журналістів як цивільних осіб, які повідомляють інформацію про зони конфлікту, щоб тримати громадськість у курсі подій.

Журналісти та ЗМІ повинні завжди старатись підтримувати високі професійні стандарти. У разі помилок з боку журналістів, уряди не повинні використовувати це, щоб запровадити нові способи контролю чи намагатись закрити засіб масової інформації.

Держава не повинна сама володіти чи контролювати ЗМІ, а повинна гарантувати неупереджений підхід до правил, що регулюють суспільне телерадіомовлення, та надання ліцензій на мовлення, у тому числі під час переходу на цифровий режим, а також такий підхід повинен бути й до інших питань.

В якості найкращого способу дотримання етичних та професійних стандартів рекомендується здійснювати саморегулювання ЗМІ в рамках незалежних рад преси, рад ЗМІ або подібних органів. Вони покликані координувати виконання узгодженого кодексу професійної етики, який зазвичай містить етичні правила, що не включені до нормативно-правових вимог. У деяких випадках національні ради преси також розглядають скарги громадськості стосовно редакційного матеріалу.

Саморегуляція ЗМІ вимагає, щоб різні новинні ЗМІ розробили та дотримувалися докладного кодексу професійної етики. Нагляд за дотриманням корпоративних професійних кодексів, наприклад кодексу «Редакційні настанови» британської телерадіомовної корпорації Бі-Бі-Сі, здійснюється під внутрішнім контролем старших редакторів, а скарги від громадськості розглядаються окремим органом під егідою незалежно обраного органу управління телерадіокорпорацією - Трастового фонду Бі-Бі-Сі.

У більшості держав-учасниць ОБСЄ існують певного роду ради ЗМІ чи ради кросмедіа та преси, які надають можливість редакторам з багатьох організацій користуватись кодексом журналістської практики. Це завдання слід виконувати без участі уряду та політичних органів влади, хоча на практиці ступінь незалежності та ефективності таких організацій зараз суттєво варіюється.

Прикладом того, які проблеми і питання охоплюються такими механізмами, є Редакторський кодекс професійної етики Комісії з розгляду скарг на пресу у Сполученому Королівстві, який вимагає визнання і виправлення неточностей та визначає керівні принципи з питань втручання, утисків, дискримінації, використання принизливих висловлювань про окремі групи в суспільстві. Кодекс професійної етики підтримує принцип, що журналісти повинні захищати конфіденційність джерел інформації і містить настанови про те, що являють собою суспільно важливі питання з точки зору засобів масової інформації - наприклад, необхідність викриття злочину або серйозного порушення норм поведінки, потреба у запобіганні введенню громадськості в оману.

Якщо ЗМІ хочуть завоювати довіру громадськості, то вони самі мають поважати і дотримуватись таких кодексів професійної етики. Саморегулювання – це єдиний механізм, який по своїй суті здатен забезпечувати справжню свободу і незалежність ЗМІ. Будь-яка форма державного нагляду або встановлення правил легко призводить до видимих або невидимих обмежень і обов'язково веде до умов застерігання чи залежності, які заважатимуть активному опитуванню та розслідуванню дій органів влади, які мають намір здійснювати нагляд за засобами масової інформації.

Суспільне телерадіомовлення може вважатися окремою категорією: в деяких випадках суспільне мовлення спроможне було активно розвиватись за більш суворіших, ніж для газет, правил, якщо йому надавались інструменти і мандат діяти з показовою незалежністю.

Крім того, великі міжнародні журналістські організації розробили свої власні правила поведінки з визначенням професійних принципів для своїх членів.

Міжнародна федерація журналістів має офіційний кодекс професійних та етичних принципів, котрі мають дотримуватися журналістами. Він стосується питань редакційної незалежності та саморегулювання і утверджує право журналістів на невиконання вказівки роботодавця поводитись певним чином, якщо це порушуватиме їхню професійну етику.

Крім того, в деяких державах-учасницях ОБСЄ є позитивні приклади досягнення угоди стосовно настанов про створення гарних відносин між поліцією і репортерами, фотографами та іншими працівниками ЗМІ, особливо щодо висвітлення ними демонстрацій, злочинів і масових заходів.

Одним із прикладів може бути угода між декількома журналістськими спілками та різними поліцейськими структурами у Великій Британії про настанови для поліції щодо того, яким чином її співробітники мають надавати доступ для працівників ЗМІ, щоб допомагати у виконанні їхніх обов'язків висвітлення з місця подій, за умови, що вони не перешкоджатимуть виконанню функцій поліції.

У настановах визначені права працівників ЗМІ в ситуаціях можливого непорозуміння та заходи для сприяння практичній співпраці. У них також містяться узгоджені правила про те, що поліція має визнавати посвідчення працівників як спосіб ідентифікації працівників ЗМІ.

Убезпечуючи вкрай важливу роботу вільної преси від можливості втручання з боку уряду, великого бізнесу впливових кіл, ці різноманітні форми саморегулювання та кодекси

Частина V. Професійні стандарти та саморегуляція ЗМІ

професійної етики ЗМІ сприяють формуванню й становленню відкритих демократичних суспільств.

Частина VI

Принципи та зобов'язання ОБСЄ як основа для безпеки журналістів

В текстах документів Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ) та її спадкоємиці ОБСЄ визначені положення стосовно свободи преси, свободи вираження поглядів, інформації і безпеки журналістів. З часом важливість цих питань стала ще більшою. Нижче надається короткий опис основних етапів цього розвитку.

Гельсінський заключний акт (1975 р.)

У Гельсінському заключному акті 1975 року лідери тодішнього Радянського Союзу, США, Канади та держав Східної і Західної Європи вперше спільно визнали важливість свободи вираження поглядів, свободу переконань і ролі журналістів у їхньому зміцненні:

Розділ IV, Глава II

Інформація

Держави-учасниці:

- усвідомлюючи необхідність для все більш широкого знання і розуміння різних аспектів життя в інших державах-учасницях,
- визнаючи внесок цього процесу в зростання довіри між народами,
- бажаючи з розвитком взаєморозуміння між державами-учасницями і з подальшим поліпшенням відносин між ними продовжувати подальші зусилля для прогресу в цій області,
- визнаючи важливість поширення інформації з інших держав-учасниць і кращого ознайомлення з такою інформацією,
- підкреслюючи істотну і впливову роль преси, радіо, телебачення, кіно та інформаційних агентств і журналістів, що працюють в цих областях, ставлять собі за мету сприяти більш вільному і широкому поширенню всіх форм інформації, заохочувати співпрацю в галузі інформації та обміну інформацією з іншими країнами, а також поліпшувати умови, в яких журналісти однієї з держав-учасниць здійснюють свою професійну діяльність в іншій державі-учасниці.

Паризька хартія для нової Європи (1990 р.)

У 1990 році в розпал великої трансформації політичного ландшафту Європи, глави держав і урядів країн, що були тоді державами-учасницями НБСЄ підписали Паризьку хартію, яка виразила рішучість усіх держав сформуванню нового рівня співробітництва, заснованого на загальній прихильності до демократичних цінностей з вільним плином інформації як вкрай важливим елементом:

Ми зобов'язуємося будувати, консолідувати і зміцнювати демократію як єдину систему правління в наших країнах.

... Демократія є найкращою гарантією свободи вираження поглядів, толерантності всіх груп суспільства і рівності можливостей для кожної людини.

... У відповідності з нашими зобов'язаннями в рамках НБСЄ ми наголошуємо, що вільне пересування і контакти між нашими громадянами, а також вільний плин інформації та ідей мають вирішальне значення для існування і розвитку вільних суспільств і процвітаючих культур.

Декларація Будапештського саміту НБСЄ (1994 р.)

До моменту зустрічі на вищому рівні НБСЄ в Будапешті в 1994 році, відбувався розпад колишньої Югославії. В ряді випадків працівники ЗМІ ставали мішенями у громадянській війні, і засоби масової інформації використовувалися протидіючими воюючими сторонами в якості інструмента пропаганди. Стурбованість з приводу цих питань була відображена в документі саміту про свободу вираження поглядів та свободу ЗМІ:

(36) Держави-учасниці знову підтверджують, що свобода вираження поглядів є основоположним правом людини і основним компонентом демократичного суспільства. У зв'язку з цим, незалежні і плюралістичні засоби інформації є вкрай важливими для вільного і відкритого суспільства та підзвітності систем державної влади. Їхнім керівним принципом буде гарантування цього права.

(37) Вони засуджують всі випадки нападів на журналістів і їхніх утисків та будуть докладати зусиль, щоб притягувати до відповідальності осіб, безпосередньо винних у таких нападах і утисках.

На Лісабонському саміті в 1996 році держави-учасниці, що на той час уже долучились до ОБСЄ, прийняли рішення про необхідність зміцнення виконання зобов'язань у галузі засобів масової інформації. Вони вирішили розробити мандат для призначення Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації.

Відповідно, в 1997 році було засновано Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації з мандатом:

(3) зосереджуватися на оперативному реагуванні на випадки серйозного недотримання принципів і зобов'язань ОБСЄ державами-учасницями щодо свободи вираження поглядів і вільних ЗМІ.

На засіданні Ради міністрів у Маастрихті в 2003 році держави-учасниці ще раз підкреслили центральну роль вільних і плюралістичних ЗМІ у зміцненні сумлінного врядування, розвитку прозорості та боротьби з корупцією:

(2.2.5) ми зробимо наші уряди більш прозорими шляхом подальшого розвитку процесів та інститутів надання своєчасної інформації, у тому числі надійних статистичних даних, з суспільно важливих питань в економічній та екологічній галузях, для ЗМІ, ділових кіл, громадянського суспільства та громадян з метою сприяння обґрунтованому та чуйному діалогу. Це вкрай важливо для прийняття рішень, щоб чуйно реагувати на зміни умов та враховувати потреби і побажання населення.

У наступні роки питання плюралізму і свободи ЗМІ та безпеки журналістів продовжували знаходитися під увагою держав-учасниць ОБСЄ.

В Астанинській пам'ятній декларації 2010 року глави держав і урядів 56 держав-учасниць підтвердили свої зобов'язання перед принципами ОБСЄ і визнали взаємний інтерес кожного у виконанні цих зобов'язань в інших державах:

[Ми] знову підтверджуємо актуальність і нашу прихильність до принципів, на яких заснована ця організація. Визнаючи, що ми зробили значний прогрес, ми також визнаємо, що багато чого ще належить виконати для забезпечення повного дотримання і реалізації цих ключових принципів і зобов'язань, які ми взяли на себе у військово-політичному вимірі, економічному й екологічному вимірі, та людському вимірі, зокрема, в галузі прав людини та основоположних свобод. ...

... Ми розглядаємо ці зобов'язання [ОБСЄ] як наше спільне досягнення і тому вважаємо, що вони становлять собою безпосередній і законний інтерес для всіх держав-учасниць.

... Ми знову підтверджуємо категорично і безповоротно, що зобов'язання, які прийняті у сфері людського виміру, є питаннями законного інтересу для всіх держав-учасниць і не є винятково внутрішніми справами певної держави. Ми цінуємо важливу роль, яку відіграють громадянське суспільство і вільні ЗМІ, допомагаючи нам гарантувати повну повагу прав людини, основоположних свобод, демократії, включаючи вільні і справедливі вибори та верховенство права.

Частина VII

Інші міжнародні зобов'язання

Міжнародно-правові норми і стандарти, що стосуються свободи вираження поглядів та інших основних прав людини, закріплені в європейських і міжнародних документах і угодах, в тому числі в Європейській конвенції з прав людини та в її судовій практиці; Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (МПГПП) та Першому Факультативному протоколі до нього, що встановлює механізм для розгляду індивідуальних скарг; та Міжнародному пакті про соціальні та економічні права. У 2002 році утворено Міжнародний кримінальний суд в якості постійної і незалежної міжнародної організації, яка не є частиною системи Організації Об'єднаних Націй. Він був створений з метою допомогти покласти край безкарності осіб, які вчиняють найбільш серйозні злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Ряд держав-учасниць ОБСЄ, в тому числі Російська Федерація та Сполучені Штати Америки, є одними з тих держав, які не є державами-учасницями Римського статуту, на основі якого працює цей суд.

Нижче наведені деякі важливі тексти, що встановлюють міжнародні норми стосовно безпеки журналістів, свободи ЗМІ та свободи вираження поглядів:

Резолюція 29-й сесії Конференції ЮНЕСКО: Осудження насильства проти журналістів

ЮНЕСКО є установою Організації Об'єднаних Націй із особливим мандатом щодо сприяння свободі вираження поглядів, свободі ЗМІ та забезпечення безпеки журналістів. У 1997 році на 29-й Конференції держави-члени ЮНЕСКО прийняли резолюцію «Осудження насильства проти журналістів».

Резолюція була запропонована і прийнята державами у відповідь на серйозну стурбованість з приводу вбивств журналістів у багатьох країнах і наявних доказів про поширення безкарності - тобто, постійну неспроможність законних органів влади притягнути винних до судової відповідальності.

Резолюція вказує на значний негативний вплив, які зазнають суспільства через численні убивства журналістів, спонукає держави виконувати свої обов'язки з розслідування та покарання таких злочинів, та закликає скасувати застосування строку давності щодо вбивств журналістів.

Резолюція також спонукає компетентні органи держав виконувати свої обов'язки щодо запобігання, розслідування й покарання таких злочинів і відшкодування їхніх наслідків; крім цього, резолюція спонукає держави вдосконалити законодавство, щоб передбачити можливість притягнення до судової відповідальності та винесення вироків тим, хто підбурює до вбивства осіб, які користуються своїм правом на свободу вираження поглядів.

В резолюції ЮНЕСКО міститься також рекомендація урядам відмінити положення про строки давності стосовно злочинів проти особи у разі їхнього скоєння з метою недопущення користування свободою інформації та свободою вираження поглядів або з метою перешкоджання правосуддю.

Резолюція Ради Безпеки ООН №1738 від 2006 року про осудження нападів проти журналістів в ситуаціях конфлікту

В резолюції, яка була одноголосно прийнята в 2006 році, нагадується, що журналісти, котрі перебувають у небезпечних службових відрядженнях у районах збройного конфлікту вважаються цивільними особами і перебувають під захистом як цивільні особи.

В резолюції наголошується, що згідно з міжнародним гуманітарним правом, навмисні напади на цивільних осіб являють собою військові злочини, і резолюція спонукає всі сторони в ситуаціях конфлікту поважати професійну незалежність і права журналістів, професійних працівників ЗМІ та супроводжуваних їх співробітників як цивільних осіб.

(1) Засуджує навмисні напади на журналістів, професійних працівників засобів масової інформації та супроводжуваних їх співробітників як такі і закликає всі сторони покласти край такій практиці;

(7) Підкреслює відповідальність держав стосовно дотримання відповідних зобов'язань за міжнародним правом щодо припинення безкарності та судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного права;

(9) Нагадує, що систематичні грубі і масові порушення міжнародного гуманітарного права і прав людини в ситуаціях збройного конфлікту можуть становити загрозу для міжнародного миру і безпеки, і знову підтверджує в цьому зв'язку свою готовність розглядати такі ситуації і, в разі необхідності, вживати відповідні заходи.

Резолюція Ради ООН з прав людини про безпеку журналістів (Резолюція № А/НРС/21/L.6)

Резолюція, яка прийнята Радою ООН з прав людини у вересні 2012 року, підкреслює зобов'язання держав захищати журналістів від цілеспрямованих нападів та їхню відповідальність за заходи з припинення безкарності і закликає держави запровадити програми добровільного захисту. (Витяг)

Рада з прав людини

6. Закликає всі сторони в збройних конфліктах дотримуватися своїх зобов'язань відповідно до міжнародного права в галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права, включаючи їхні зобов'язання в рамках Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року і, де це можливо, Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 року, положення яких передбачають захист журналістів в ситуаціях збройних конфліктів, і дозволяти, в межах діючих правил і процедур, у разі, коли це доречно, доступ для ЗМІ та висвітлення ними подій в ситуаціях міжнародного та неміжнародного збройного конфлікту;

7. Виражає свою стурбованість тим, що напади на журналістів часто залишаються безкарними і закликає держави гарантувати понесення відповідальності шляхом проведення неупередженого, швидкого і ефективного розслідування таких діянь, що

підпадають під їхню юрисдикцію, та вимагає притягнення винних до судової відповідальності і гарантування жертвам доступу до належних правових засобів;

8. Закликає держави сприяти створенню безпечних і сприятливих умов для виконання журналістами своєї роботи незалежно і без невиправданого втручання, в тому числі за допомогою (а) законодавчих заходів; (b) підвищення рівня обізнаності серед працівників судової системи, правоохоронців і військовослужбовців, а також журналістів і громадянського суспільства щодо обов'язків і зобов'язань в області міжнародного права з прав людини і міжнародного гуманітарного права стосовно безпеки журналістів; (c) здійснення моніторингу і повідомлення інформації про напади на журналістів; (d) публічного засудження нападів; і (e) виділення необхідних ресурсів для розслідування і судового переслідування таких нападів;

9. Радить державам запровадити програми добровільного захисту для журналістів, виходячи із місцевих потреб і проблем, включно з заходами захисту, які беруть до уваги індивідуальні обставини осіб, що піддаються ризику, а також, де це можливо, позитивну практику в різних країнах;

Стратегія реалізації на 2013-2014 рр. Плану дій Організації Об'єднаних Націй щодо безпеки журналістів і проблеми безкарності

Стратегія реалізації на 2013-2014рр. Плану ООН щодо безпеки журналістів та проблеми безкарності ... поєднує зусилля всіх зацікавлених сторін для розвитку вільного й безпечного середовища для журналістів в ситуаціях з конфліктом і без конфлікту з метою забезпечення кращої поінформованості громадян, завдяки якій вони будуть здатні зміцнювати мир, демократію і розвиток в усьому світі.

У цьому документі міститься план роботи стосовно впровадження Плану дій ООН, складеного внаслідок широкого консультування після затвердження 12 квітня 2012 року Плану дій на Раді головних керівників ООН. Стратегія розрахована на втілення на глобальному й регіональному рівнях і на адаптацію на національному рівні. У початковій фазі свого впровадження, і для того, щоб сконцентрувати зусилля, стратегія була спеціально адаптована до потреб низки країн, включно з Іраком, Непалом, Пакистаном, Південним Суданом та країнами Латинської Америки.

Стратегія визначає більше 100 конкретних заходів, котрі повинні втілюватися протягом найближчих двох років різними установами ООН у взаємодії з іншими організаціями в рамках спільних зусиль щодо забезпечення безпеки журналістів. Серед визначених заходів є такі:

- створення внутрішніх механізмів координації ООН для узгодження дій ООН у цій області;
- підтримка урядів у розробці законів про забезпечення захисту журналістів і механізмів сприяння свободі вираження поглядів і свободі інформації;
- проведення інформаційно-просвітницьких заходів з тим, щоб громадяни розуміли важливість права на свободу вираження поглядів і доступу до інформації;
- проведення підготовки журналістів з питань власної та онлайн-безпеки;
- сприяння у створенні гарних умов для роботи журналістів, які розвивають свою професійну діяльність, працюючи як за штатом, так і поза ним;

- створення механізмів реагування на надзвичайні ситуації у реальному часі;
- зміцнення спеціальних заходів для журналісток як реагування на зростання числа випадків сексуальних домагань і зґвалтувань.

Під керівництвом ЮНЕСКО стратегія залучає до участі у процесі майже 100 учасників, у тому числі структури ООН, міжурядові організації, професійні асоціації, ЗМІ, неурядові організації, університети та уряди.

Безпека журналістів. Доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, № A/HRC/24/23 від 1 липня 2013 р.

Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини та посаду Верховного комісара було створено в 1993 році. Верховний комісар координує діяльність у галузі прав людини в рамках всієї системи ООН. У 2013 році Верховний комісар ООН з прав людини Наванетхем Піллей долучилась до боротьби проти насильства, оприлюднивши доповідь та рекомендації з цього питання. У доповіді, зокрема, зазначається:

63. Державні органи влади повинні оперативнo і ретельно розслідувати всі повідомлення про погрози на адресу журналістів і вжити всі необхідні і належні заходи для забезпечення того, щоб особа була захищена від подальших погроз і/або фізичного нападу. У зв'язку з цим, захист журналістів може бути значно посилений за допомогою створення системи раннього попередження та механізму швидкого реагування, щоб надати журналістам та іншим працівникам засобів масової інформації, у разі погроз, безпосередній доступ до органів влади і захисних заходів. Цей механізм повинен бути офіційною державною установою з високим рівнем офіційного визнання і мати достатнє фінансування для ефективного функціонування. Він має бути заснований шляхом консультацій з журналістами, працівниками ЗМІ та самими ЗМІ і мати довіру з боку медіа-спільноти. Новоутворений механізму повинен бути укомплектований представниками з відповідних державних органів, які займаються правоохоронною діяльністю та гарантуванням прав людини, разом із представниками громадянського суспільства, у тому числі журналістських організацій і ЗМІ.

64. Слід забезпечити доступ до цього механізму для всіх журналістів та інших працівників ЗМІ, зокрема для тих, хто працює над питаннями, де існує високий ризик, такими як корупція і організована злочинність. Після прийняття рішення про те, що особі необхідно мати захист, механізм повинен бути здатним забезпечити матеріальні заходи захисту, у тому числі забезпечити мобільними телефонами і куленепробивними жилетами, а також забезпечити безпечні місця притулку та екстрену евакуацію або переміщення до безпечних частин країни чи інших країн через програми захисту. Такі програми, включно з програмами захисту свідків, повинні діяти ефективно і на основі швидкого реагування, та не повинні використовуватися таким чином, щоб надмірно обмежувати роботу журналістів та інших працівників ЗМІ. У країнах, де напади на журналістів викликають особливу стурбованість, держави повинні серйозно розглянути питання про створення спеціальних програм із захисту шляхом консультацій з журналістами та громадянським суспільством.

65. У тих країнах, де ЗМІ або представники громадянського суспільства створили системи раннього попередження, такі як гарячі лінії або цілодобові контактні пункти, держави повинні сприяти у наданні негайної допомоги особам та їхнім родинам у разі встановлення існування ризику для них.

Рішення Комітету Генеральної Асамблеї (№ A/C.3/68/L.40/Rev.1)

18 грудня 2013 року

Безпека журналістів і проблема безкарності (Витяг)

Генеральна Асамблея

3. Постановляє проголосити 2 листопада Міжнародним днем припинення безкарності за злочини проти журналістів;

5. настійно закликає держави-члени зробити все від них залежне для запобігання насильству проти журналістів і працівників ЗМІ, щоб гарантувати понесення відповідальності шляхом проведення неупередженого, швидкого і ефективного розслідування всіх заяв про факти насильства проти журналістів і працівників ЗМІ, які підпадають під їхню юрисдикцію, а також притягувати виконавців таких злочинів до судової відповідальності, та гарантувати жертвам доступ до відповідних засобів правового захисту;

6. Закликає держави сприяти створенню безпечних і сприятливих умов для виконання журналістами своєї роботи незалежно і без невиправданого втручання, в тому числі за допомогою (а) законодавчих заходів; (b) підвищення рівня обізнаності серед працівників судової системи, правоохоронців і військовослужбовців, а також журналістів і громадянського суспільства щодо обов'язків і зобов'язань в області міжнародного права з прав людини і міжнародного гуманітарного права стосовно безпеки журналістів; (c) здійснення моніторингу і повідомлення інформації про напади на журналістів; (d) публічного засудження нападів; і (e) виділення необхідних ресурсів для розслідування і судового переслідування таких нападів;

Частина VIII

Ключові теми та рекомендації стосовно безпеки журналістів

Засоби масової інформації мають вкрай важливу функцію як вартового суспільства та як частини системи стримувань і противаг в демократичному устрої. Журналісти піддаються особливим ризикам викликів правового характеру, утисків, а іноді і насильницьких нападів у зв'язку з їхньою роботою. Нижче перелічуються питання, що найчастіше виникають в діяльності, разом з рекомендаціями щодо реагування на них, які відповідають позитивній практиці, заснованій на принципах та зобов'язаннях в рамках ОБСЄ.

Приклади позитивного реагування наводяться в якості ілюстрації; переваги взірцевих підходів і заходів проявляються за умови їхнього ефективного і постійного застосування:

Правова база

Тема: Оскільки у багатьох країнах конституція і законодавство держави не відповідають міжнародним стандартам, журналісти та інші особи можуть підпадати під неправомірне судове переслідування для покарання. У багатьох країнах неясне або нечітке законодавство позбавляє журналістів і громадян правової визначеності, що вкрай важливо для існування відповідального уряду. Національні конституції і законодавчі акти вимагають чітких та ефективних гарантій свободи вираження поглядів і безпечних умов праці для ЗМІ відповідно до принципів і зобов'язань в рамках ОБСЄ та міжнародних зобов'язань держав-учасниць ОБСЄ.

Позитивна практика: Будь-які обмеження свободи вираження поглядів, в тому числі з причин суспільної безпеки, мають бути визначені законом, бути потрібними для захисту інтересів, визнаватись у відповідності з міжнародним правом та бути пропорційними. Вони також повинні бути ясними, дохідливими для громадськості та передбачати можливість оскарження.

Наявність чітких гарантій свободи вираження поглядів у законах про державну таємницю, національну безпеку, державну зраду та суспільний лад сприяє створенню безпечного і сприятливого середовища для журналістів і їхньої роботи. У таких законах прозора і сповна враховані зобов'язання щодо свободи вираження поглядів; вони пов'язані з незалежним судовим та суспільним контролем; громадяни мають реальну можливість звернення з апеляцією у справах, коли вони вважають, що їхні права були порушені.

Здійснюються кроки стосовно приведення законів про свободу ЗМІ та свободу вираження поглядів у відповідність із міжнародними стандартами шляхом запровадження загальних заходів у відповідності з судовою практикою Європейського суду з прав людини та експертним міжнародно-правовим тлумаченням свободи вираження поглядів, наданим Комітетом ООН з прав людини (Загальний коментар №34 щодо Статті 19 МПГПП); в національному законодавстві стають чинними міжнародні стандарти щодо захисту.

Закон визнає, що право на свободу вираження поглядів включає в себе вираження думок і переконань, які ображають, шокують і викликають тривогу.

Закон не надає державі вибіркового чи надзвичайного повноважень щодо цензури або закриття органів ЗМІ.

Загальне право на свободу вираження поглядів поширюється на матеріали в інтернеті таким же чином, як і на традиційні ЗМІ.

Існують гарантії свободи вираження поглядів і вільного плину інформації через кордон.

Немає перешкод для міжнародних зв'язків, включно з телерадіомовленням та поїздками співробітників ЗМІ.

Держави приєднуються до відповідних міжнародних документів та угод, в тому числі МПГПП та його Факультативного протоколу, Женевських конвенцій з Додатковим протоколом №1 та Римського статуту, на підставі якого створено Міжнародний кримінальний суд: див. нижче у заголовку «Збройний конфлікт».

Парламенти повинні відігравати активну і незалежну роль в ретельному вивченні пропозицій і діяльності виконавчої гілки влади; це особливо важливо у забезпеченні безпеки і законних прав журналістів та здійсненні права на свободу вираження поглядів у суспільстві. Парламенти і їхні спеціальні комітети можуть представляти інтереси суспільства найкраще шляхом стримування свавільного використання державної влади, особливо, для угамування критики з суспільно важливих питань.

Судова, правоохоронна та пенітенціарна система

Тема: Судова влада повинна бути незалежною від державної влади, політики, бізнесу або будь-якого іншого зовнішнього впливу.

Позитивна практика: Органи поліції, інші правоохоронні відомства та пенітенціарна служба знаходяться під незалежними механізмами нагляду за їхньою діяльністю з прозорими внутрішніми правилами та порядком розгляду скарг громадян.

Співробітники правоохоронних органів, працівники судової системи, включно з суддями, слідчими, прокурорами і адвокатами отримують високий рівень підготовки щодо їхніх обов'язків згідно з міжнародним правом в галузі прав людини та міжнародним гуманітарним правом і щодо того, як забезпечити ефективне виконання обов'язків стосовно конкретних аспектів ризику для журналістів, таких як насильство і залякування, серйозні зловживання державною владою, а також протести і суспільні заходи.

Розслідування тяжких злочинів проти журналістів проводяться оперативно, незалежно і ефективно; органи влади роблять все, щоб належним чином враховувати будь-які докази зв'язку з професійною діяльністю журналіста.

Обмеження на висвітлення з залу суду застосовуються лише у виняткових випадках, наприклад, для захисту неповнолітніх.

Ніхто не карається і не ув'язнюється за висловлення своєї думки або поширення інформації, доки не буде встановлено, що ця особа вчинила інший тяжкий злочин (наприклад, підбурювання до насильства або тероризму).

Ділові стосунки між ЗМІ та державними органами влади: регулювання, відкритість та діалог

Тема: Національні, обласні та місцеві органи влади й установи повинні бути відкритими та чуйними у наданні можливостей для вільних, незалежних і допитливих ЗМІ здійснювати свою функцію ретельного вивчення і розслідування суспільно важливих питань та їхнього вільного і безперешкодного висвітлення.

Позитивна практика: з боку держави нема невиправданих вимог до роботи журналістів

Приймається відповідне законодавство для захисту інформаторів, котрі повідомляють ЗМІ та громадськість про серйозні зловживання у владі, від злочинних елементів або неправомірних дій прокуратури, втрати роботи чи інших форм розправи.

Відсутня заборона співробітникам різних державних установ повідомляти письмово або розповідати про серйозні порушення або недоліки у роботі керівництва на підставі «законів, які затикають кляпом рот», пригнічувальних положень про конфіденційність, службових вимог або інших невиправданих умов працевлаштування.

Контролюючі органи з питань телерадіомовлення не ставляться упереджено до надання ліцензій та інших питань.

Податкові перевірки та інші спеціальні адміністративні вимоги не націлюються свавільно на ЗМІ в якості утиску або без поважних причин.

Доступ ЗМІ до представників влади, речників урядових установ, а також доступ до публічних заходів і прес-конференцій здійснюється без дискримінації та свавільного вилучення певних ЗМІ.

Держава підтримує механізми залучення громадянського суспільства до зміцнення захисту прав журналістів, таких як офіс омбудсмена або уповноваженого з прав людини.

Рекомендація: Представники уряду та влади й обрані політики, перебуваючи на державних посадах, не керують і не контролюють ЗМІ.

Вибори

Тема: Під час виборів, соціальних заворушень і масових заходів журналісти перебували під більш високим ризиком затримання, звинувачення або судового переслідування на підставі мнимих кримінальних правопорушень, в тому числі наклепу і дифамації; на них також може чинитись тиск для того, щоб здійснювати певне вузько партійне висвітлення у пресі.

У деяких випадках спостерігачі на виборах від Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) повідомляли про серйозне перешкоджання в доступі для ЗМІ та про перекручування змісту інформації, яка повідомлялась через ЗМІ в деяких країнах регіону ОБСЄ, чим було завдано шкоди чесності виборчого процесу в цілому.

Помічено, що кількість зафіксованих випадків погроз або насильства проти журналістів та інших працівників ЗМІ нерідко збільшувалась у період проведення виборів.

Позитивна практика: Під час виборів особливе значення надається дотриманню законів та нормативних актів, котрі гарантують свободу ЗМІ детально досліджувати всі аспекти виборчого процесу.

Законодавство про вибори, центральна виборча комісія та настанови стосовно телерадіомовлення зобов'язують ЗМІ гарантувати неупереджене висвітлення виборчих кампаній політичних партій і кандидатів, а також порядок голосування.

Органи державної влади дозволяють проведення мирних протестів, гарантують стриманість з боку співробітників поліції та інших правоохоронних органів, та поважають право і обов'язок журналістів висвітлювати демонстрації та протести.

Вуличні демонстрації, протести та суспільні заходи

Тема: журналісти та фотографи, які займались висвітленням суспільних протестів або зібрань, були свавільно заарештовані, та з ними жорстоко поводитись співробітники поліції та служби безпеки; у деяких випадках їм було завдано тілесних ушкоджень, а їхнє обладнання було втрачено або пошкоджено чи то в ході роботи, чи під час перебування під вартою; проведення поліцією стеження та спостереження за співробітниками ЗМІ в ході суспільних протестів може залякувати та перешкоджати їхній законній роботі.

Позитивна практика: Поліція не затримує, не заарештовує і не застосовує насильство проти ЗМІ, які виконують свою відповідну функцію, висвітлюючи всі аспекти політичного процесу, включно з протестами та іншими заходами у публічних місцях.

Представники правоохоронних органів дозволяють висвітлення у ЗМІ вуличних демонстрацій та подібних заходів, поважають ідентифікаційні ознаки представників преси, такі як ідентифікаційні картки, жилети, нарукавні пов'язки і підтримують контакти з працівниками ЗМІ для зменшення ризику виникнення суперечок.

Навіть короткострокове затримання працівників ЗМІ являє собою форму утиску та залякування.

Рекомендація: Органи поліції і журналістські організації укладають угоди про настанови для поліції щодо ЗМІ та проводять підготовку співробітників поліції для забезпечення розуміння і дотримання настанов.

Поліцейські рейди в редакціях ЗМІ і помешканнях журналістів

Тема: Поліція здійснювала рейди в редакціях ЗМІ і помешканнях журналістів, під час яких відбувалось фізичне затримання, знищення майна, а також вилучення обладнання, такого як комп'ютери, записи, файли та ноутбуки.

Позитивна практика: Правоохоронні органи поважають право журналістів повідомляти про суспільно важливі питання і утримуються від їхнього арешту або вилучення обладнання чи майна без наявності винятково вагомого свідчення того, що такі дії необхідні в інтересах суспільства.

Ув'язнення журналістів

Тема: Деякі журналісти були незаконно ув'язнені за свавільними або сфальсифікованими звинуваченнями; ще більше журналістів були затримані й утримувалися під вартою протягом тривалого часу на стадії висунення звинувачення або досудового розслідування. Стосовно значного числа журналістів безпідставно проводяться кримінальні розслідування, які іноді

довго тривають. Ця практика часто призводить до серйозної втрати доходу або втрати роботи. Вона цілком необґрунтована і має бути припинена.

Звинувачення у тероризмі та нанесенні шкоди державній безпеці часто неправомірно використовувалися для судового переслідування та засудження журналістів до тюремних строків на підставі законів, що не відповідають європейським та міжнародним нормам.

Позитивна практика: Здійснюється ретельне і регулярне реформування національного законодавства та нормативних актів щодо тероризму, державної безпеки та пов'язаних з цим питань для дотримання міжнародних зобов'язань держав.

Відсутнє ув'язнення або затримання за справами, які стосуються лише образи або дифамації; ці справи слід розгляди в рамках цивільного права.

Справи, за якими проти журналістів сфальсифіковані звинувачення у звичайних злочинах, таких як хуліганство і користування наркотиками, розслідуються незалежними слідчими, прокурорами та суддями; у разі непідтвердження такі справи припиняються.

Караються належним чином співробітники правоохоронних органів, які визнані винними у фальсифікації доказів або висуненні неправомірних звинувачень.

Нікого не звинувачують і не засуджують як за кримінальний злочин через те, що вони пишуть або повідомляють інформацію чи виражають свої погляди у будь-яких ЗМІ, якщо не порушено жодної із чітко визначених умов обмеження свободи вираження поглядів.

Національні закони, прокуратура та інші державні органи не розцінюють роботу журналістів, які можуть отримувати або працювати з чутливою інформацією, як таку, що несе кримінальну відповідальність.

Законодавство про наклеп, дифамацію, а також образу не передбачає особливих засобів для захисту публічних діячів, як правового характеру, так і у формі штрафів або покарань, які можуть застосовуватись судами, включно з ув'язненням.

Державні діячі та високопосадовці, такі як керівники держави або урядових міністерств, збройних сил чи інших центральних органів влади не забезпечені правом вимагати або користуватися особливими засобами захисту правового характеру; представники уряду не повинні наказувати або давати вказівки ні суду, ні суддям щодо переслідувань у судовому порядку чи винесенні вироків.

Погрози та акти насильства щодо журналістів

Тема: Погрози та акти насильства щодо журналістів продовжуються, і в деяких країнах регіону ОБСЄ їхній рівень навіть зріс в останні роки. Погрози, які робились через соціальні мережі, по телефону, через електронну чи звичайну пошту, часто супроводжувались фізичними посяганнями, включно з вбивством.

Позитивна практика: Органи державної влади оперативно і ретельно розслідують повідомлення про погрози і вживають відповідні заходи для захисту особи або осіб, на адресу яких надійшли погрози.

Злочини, пов'язані з нападами на журналістів, визначаються як «злочини, вчинені за обтяжуючих обставин», що може передбачати більш суворе покарання.

Уряди зобов'язані забезпечувати фізичну безпеку осіб, яким погрожують, та брати до уваги те, що журналісти, блогери і правозахисники знаходяться в числі тих груп суспільства, які найбільше піддаються ризику нападів у зв'язку з їхньою діяльністю.

Правоохоронні відомства вживають рішучі та енергійні заходи для ліквідації загроз з боку членів організованих злочинних груп.

Приклади: В Італії та Сербії поліція забезпечила дієвий захист багатьох журналістів, яким погрожували.

В Італії, де продовжує фіксуватись велика кількість випадків залякування журналістів, громадськість домоглась проведення рішучих заходів із протидії злісним погрозам та усунення їхніх основних причин. У 2012 р. парламентський комітет з питань боротьби з мафією, взявши до уваги інформацію моніторингової організації «Ossigeno del'Informazione» про масштаб таких залякувань, розробив рекомендації для парламенту та уряду стосовно законодавчих заходів забезпечення більш безпечних умов для журналістів, розслідування заяв про факти причетності злочинності до володіння ЗМІ, та посилення законодавчої норми стосовно дотримання прав журналістів на збереження у таємниці їхніх конфіденційних джерел. Відповідні дії очікуються з боку урядових структур.

Розслідування умисних нападів та вбивства журналістів, гарантування притягнення винних до судової відповідальності, викорінення безкарності

Тема: Велика кількість нападів на журналістів та їхніх вбивств вказує, що деякі частини регіону ОБСЄ відносяться до найбільш небезпечних у світі місць для роботи журналістів. Під сумнів поставлені верховенство права та добросовісність правоохоронної й судової систем; посилилась атмосфера безкарності.

Позитивна практика: До таких злочинів не застосовується норма про строк давності.

Кримінальні розслідування проводяться оперативно й ефективно з метою арешту і притягнення винних до судової відповідальності.

Поліція і прокуратура використовують спеціальні протоколи та методи для гарантування того, що розслідування злочинів проти журналістів передбачатиме ретельне виконання певних пунктів для пошуку зв'язків з журналістською роботою.

Уряди дотримуються прийнятих Комітетом міністрів Ради Європи в 2011 р. настанов стосовно викорінення безкарності, у яких викладені критерії і стандарти ефективного, своєчасного і незалежного розслідування, захисту свідків, доступу до правосуддя членів сім'ї жертв тощо.

Поліцейські, прокурори, адвокати й судді отримують відповідну підготовку для втілення вищезазначеного.

Звично, розгляд справ у суді відбувається відкрито, у присутності громадськості; існують чітко визначені виключення для прийняття рішення про розгляд справ на закритих засіданнях суду та порядок його оскарження.

Приклади: В січні 2013 року в Сербії за підтримки уряду створено комісію з розслідування вбивств журналістів з мандатом виявлення фактів у нерозкритих справах про вбивства трьох журналістів у дев'яностих роках. Комісія складається з представників журналістів та посадових осіб міністерства внутрішніх справ та агентства з безпеки і розвідки. Голова комісії Веран Матич, котрий спеціалізується на журналістських розслідуваннях, та ще декілька інших журналістів перебувають під цілодобовим захистом поліції через ймовірні загрози для них. Мандат комісії було розширено для з'ясування обставин загибелі працівників ЗМІ в центральному офісі сербської держтелерадіокомпанії під час повітряних нальотів НАТО в ході конфлікту в Косово в 1999 році. Важливим завданням в роботі комісії є вивчення причин безкарності й відновлення довіри медіаспільноти та громадськості до інститутів правопорядку та системи правосуддя.

У Росії повторно відкривали розслідування декількох справ, пов'язаних з убивством журналістів; у травні 2011 року судом винесено звинувачувальний вирок двом підсудним у справі про подвійне вбивство адвоката-правозахисника Станіслава Маркелова і журналістки видання «Новая газета» Анастасії Бабурової в Москві в 2009 році. В грудні 2013 року російський бізнесмен був засуджений до семи років в'язниці за підбурювання до вбивства в 2000 році журналіста видання «Новая газета» Ігоря Домнікова. У 2007 році за вбивство Домнікова були засуджені п'ять членів злочинного угруповання.

Все ж, останніми роками значна кількість справ про вбивство і напади на журналістів залишаються невирішеними. На відміну від низького рівня успішного судового переслідування у справах, пов'язаних з журналістами, набагато вищий рівень засудження відзначається у справах про насильницькі злочини, де потерпілий не є журналістом.

Також в Росії ведуться дві бази даних, моделі яких розроблено Міжнародною федерацією журналістів. Одна база даних стосується загибелі журналістів: www.journalists-in-russia.org, а інша фіксує випадки погроз та умисних нападів на журналістів в Росії: <http://mediacconflictsinrussia.org>. Ці бази даних забезпечують високий рівень перевірки інформації, що може бути корисним для всіх зацікавлених сторін, у тому числі для слідчих органів Росії. Інформація для обох веб-сайтів збиралася спостерігачами Фонду захисту гласності і розформованого Центру екстремальної журналістики.

У боротьбі з насильством щодо журналістів та безкарністю більш поширеними стали конструктивне співробітництво та обмін інформацією між представниками журналістів та місцевими чи регіональними правоохоронними органами. Іноді завдяки такій конструктивній взаємодії вдавалось стримувати погрози журналістам та підвищувати безпеку середовища, в якому вони працювали. У 2012 році представники Спілки журналістів Росії провели зустріч у Дагестані з керівництвом правоохоронних органів у Північнокавказькому регіоні, який став місцем численних нерозкритих вбивств журналістів.

Вбивство Хаджимурада Камалова в Дагестані в грудні 2011 року і низка інших вбивств журналістів спонукали депутатів Державної Думи і членів Ради з прав людини при Президенті Російської Федерації виступити публічно з вимогою забезпечити більш

ефективний захист журналістів та проводити більш ефективне розслідування насильницьких злочинів проти журналістів з метою викорінення безкарності.

Хорватія: 3 листопада 2010 року суд визнав винним і засудив шістьох осіб за вбивство Іво Пуканича та Ніко Франжича, власника та директора з маркетингу щотижневика «Nacional». Обоє загинули в 2008 році від вибуху закладеної в автомобіль бомби; існують сподівання, що особи, відповідальні за замовлення вбивства також будуть притягнуті до судової відповідальності.

У січні 2013 року, більш ніж через 12 років після викрадення і вбивства українського журналіста Георгія Гонгадзе, який займався журналістськими розслідуваннями, колишнього генерала поліції було засуджено до довічного ув'язнення у зв'язку з цим вбивством. Також було засуджено до тюремного ув'язнення декількох його спільників за викрадення і обезголовлення журналіста. Давно назріла потреба провести ефективне розслідування для встановлення особи організатора цього вбивства. В Україні залишається нерозкритою ще одна справа про зникнення та підозрювану загибель журналіста Василя Климентьєва в 2010 році. Висловлювались підозри, що Климентьєв став об'єктом посягання через його інкримінуючі повідомлення про зловживання в місцевій поліції.

Збройний конфлікт

Тема: Журналісти продовжують піддаватися серйозному ризику поранення або загибелі в умовах збройного конфлікту, сильної політичної нестабільності і занепаду верховенства права.

Позитивна практика: у районах збройного конфлікту цивільні особи, у тому числі журналісти, перебувають під дієвим захистом міжнародного гуманітарного законодавства та загальноприйнятого права про права людини. Держави підписують і ратифікують наступні документи:

Протокол № 1 від 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року, який встановлює, що під час війни журналісти мають право на статус цивільних осіб; як такі, вони користуються тим, що воюючі сторони зобов'язані розрізняти цивільних й учасників бойових дій та законні військові об'єкти, а також дотримуватись принципу пропорційності у плануванні нападів, які ймовірно призведуть до супутніх втрат.

Факультативний протокол від 1966 року до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який дозволяє приймати і розглядати скарги окремих осіб.

Інші відповідні міжнародні договори та документи, в тому числі конвенції проти катувань та щодо захисту від насильницького викрадення.

Має виконуватись Резолюція Ради Безпеки ООН № 1738 від 2006 року, в якій говориться, що напади навмисно спрямовані проти працівників ЗМІ являють собою військові злочини.

Рекомендація: уряди та ЗМІ мають бути ознайомлені з положеннями гуманітарного права та формальними й неформальними процедурами, розробленими з метою зменшення небезпеки для журналістів в районах конфлікту.

Слід проводити заходи з навчання військовослужбовців, журналістів та працівників ЗМІ щодо обов'язків за міжнародним правом про права людини та міжнародним гуманітарним правом, що застосовуються в період збройного конфлікту, щодо законності присутності журналістів в ситуаціях збройного конфлікту, та щодо практичних заходів та порядку мінімізації ризиків для журналістів. Співпраця з міжнародними та регіональними організаціями та громадянським суспільством у забезпеченні такої підготовки значно підвищує їхню ефективність.

З метою обмеження ризиків для журналістів в зонах конфлікту, ЗМІ та журналісти повинні знати і використовувати наявні довідкові інформаційні ресурси, у тому числі:

Публікації:

«Хартія за безпеку журналістів, котрі працюють в зонах військових дій або небезпечних районах» - документ міжнародної організації «Репортери без кордонів», який спонукає ЗМІ, журналістів та державні органи влади проводити консультації з метою зниження ризиків у зонах військових дій або небезпечних районах.

Розроблений Міжнародним інститутом безпеки новин (INSI) кодекс безпеки встановлює обов'язки ЗМІ щодо проведення навчання правилам поведінки у ворожому середовищі та забезпечення заходів безпеки й захисту. Кодекс також закликає уряди і збройні сили поважати безпеку журналістів, незалежно від того, супроводжують вони своїх чи не своїх військових. Кодекс спонукає утримуватися від надмірного обмеження свободи їхнього пересування та свободи висвітлення. Також він рекомендує не допускати утисків, залякування або фізичних посягань проти журналістів, коли вони займаються своєю законною справою.

«Прямий репортаж 2003» - це посібник з практичними порадами для журналістів від Міжнародної федерації журналістів, який зосереджується на обов'язках урядів забезпечувати фізичну безпеку та захищати журналістів від будь-якого сприйняття їхньої роботи як участі на певному боці, включно з обов'язком захищати журналістів від будь-якого примушування свідчити на суді у справах про воєнні злочини.

Посібник з безпеки журналіста, який підготовлений Комітетом захисту журналістів надає поради з усіх аспектів фізичної та цифрової безпеки.

Гарячі лінії:

Цілодобова гаряча лінія Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) для допомоги журналістам, котрі знаходяться у небезпечних відрядженнях, зокрема призначена для використання родинами журналістів та професійними журналістськими асоціаціями (номер телефону: +41792173285).

МКЧХ реагує на гуманітарні питання, які постають у випадках зникнення або взяття в полон журналістів та інших цивільних осіб у воєнний час, або утримання під вартою в ситуаціях внутрішніх заворушень і напруги.

У грудні 2011 року МКЧХ прийняв план дій щодо втілення міжнародного гуманітарного права, який настійно закликає держави визнати, що діяльність ЗМІ забезпечує

інформованість суспільства про порушення і може допомагати в їхньому запобіганні, а також сприяти у боротьбі з безкарністю. Мета плану дій - посилення захисту журналістів та ролі ЗМІ стосовно міжнародного гуманітарного права.

Також діє постійна гаряча лінія «SOS Presse» міжнародної організації «Репортери без кордонів», на яку можуть подзвонити журналісти, які потрапили в біду, щоб отримати негайну допомогу (номер телефону: +33 1 4777 7414).

Законодавство про державну безпеку та боротьбу з тероризмом

Тема: Закони про боротьбу з тероризмом й екстремізмом та закони про державну безпеку часто використовувалися для судового переслідування та ув'язнення журналістів. Такі закони застосовувалися з метою обмеження та недопущення їхньої законної можливості збирати та повідомляти інформацію, а також для стеження спецслужб за ними.

Позитивна практика: Законодавство стосовно боротьби з тероризмом не використовується для судового переслідування журналістів та інших громадян, за винятком хіба що, коли, як це передбачено міжнародним правом, вираження поглядів має на меті чи імовірно підбурюватиме до насильства. Репортажі про факти та коментарі з питань, які стосуються тероризму не мають розглядатися як підтримка тероризму.

У разі витоку чутливої інформації, ні журналіст, ні засіб масової інформації, які отримують і публікують її, не несуть відповідальність за це як за вчинення кримінального злочину.

Закони про боротьбу з тероризмом не передбачають дуже широку сферу застосування; вони визначають чіткі межі втручання влади і містять достатні процесуальні гарантії для запобігання зловживанням.

Рекомендація: Держави повинні проводити регулярні огляди національних законів та практики боротьби з тероризмом, щоб встановлювати, чи не порушується право на свободу вираження поглядів.

Наклеп та дифамація

Тема: Закони про наклеп, дифамацію і образу широко використовувалися в деяких державах-учасниках ОБСЄ для судового переслідування та ув'язнення журналістів або ж для нав'язування їм каральних штрафів; це мало деструктивний, негативний вплив на роботу сотень журналістів.

Позитивна практика: У законах про наклеп і дифамацію відмінено положення про кримінальну відповідальність; скасовано положення про покарання у вигляді позбавлення волі; відмінені особливі засоби правового захисту для політичних і громадських діячів; звинуваченим призначаються штрафи, які відповідають характеру правопорушення і не мають такого розміру, щоб позначатися на життєздатності засобу масової інформації чи призводити до його закриття.

У 2006 році Комітет ООН з прав людини закликав всі держави скасувати тюремне ув'язнення як покарання за дифамацію (приниження честі, гідності та ділової репутації). У 2007 році Парламентська Асамблея Ради Європи звернулася із закликом до всіх європейських держав зробити це без зволікання.

Приклади: Чотирнадцять держав-учасниць ОБСЄ частково або повністю скасували положення про кримінальне покарання за наклеп та дифамацію: Вірменія, Боснія і Герцеговина, Кіпр, Естонія (за винятком дифамації державних посадових осіб), Грузія, Ірландія, Киргизстан, Молдова (за винятком образ на адресу слідчих і суддів), Чорногорія, Румунія, Таджикистан (за винятком публічних образ на адресу президента, які караються строком до 5 років позбавлення волі), Україна, Сполучене Королівство і Сполучені Штати Америки (за винятком 19 штатів і двох територій).

В листопаді 2011 року Російська Федерація внесла поправки в кримінальний кодекс з метою скасування положення про кримінальне покарання за наклеп і образи, проте згодом положення про кримінальне покарання за наклеп було знову відновлено. Хоча положення про покарання у вигляді позбавлення волі було відмінено, розмір максимального штрафу підвищено до 5 мільйонів рублів (€ 20 000), а правопорушення у вигляді дифамації може бути покаране штрафом у розмірі до 480 годин громадських робіт.

У жовтні 2012 року і потім ще раз у грудні 2013 року уряд України намагався знову запровадити кримінальні покарання за наклеп, але кожен раз цей крок відкладався на тлі масштабних суспільних протестів.

В 2013 році в Італії внесено поправки в закон про наклеп шляхом скасування положення про покарання у вигляді позбавлення волі, але збережено положення про кримінальний злочин у вигляді дифамації президента, республіки, конституційних інститутів, збройних сил та італійської нації. Декілька журналістів продовжують відбувати строки тюремного ув'язнення на підставі попереднього засудження за дифамацію.

В квітні 2013 року парламент Великої Британії прийняв рішення про значне реформування закону про дифамацію в Англії та Уельсі, щоб вирішити проблему численних скарг на те, що попередній закон був несправедливим, надавав перевагу позивачам – дуже багатим людям, і суворо ставився до відповідачів, зокрема до ЗМІ та окремих журналістів. Новий закон передбачає сильніший захист інтересів суспільства, суворіші вимоги для представлення доказів серйозної шкоди, а також заходи щодо запобігання з боку позивачів "туризму в судових справах про наклеп» в інші юрисдикції з метою вигідного для себе використання їхньої передбачуваної прихильності та надзвичайно високих судових витрат. Закон про дифамацію залишається незмінним в інших частинах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Захист журналістських джерел

Тема: Захист журналістських джерел інформації є однією з основних умов для свободи преси. Відповідно, розпорядження з вимогою про розкриття журналістських джерел може бути виправдане тільки винятковою і більш вагомою необхідністю забезпечення інтересів суспільства. Все ж, сумлінних журналістів часто заарештовували, погрожували судовим переслідуванням; у них на роботі й вдома проводилися обшуки з перевіркою їхніх особистих записів з інформацією для того, щоб виявити джерело чутливої інформації, яка була чи могла бути оприлюднена.

Позитивна практика: Захист конфіденційності журналістських джерел здійснюється у відповідності з міжнародними стандартами й рішеннями Європейського суду з прав людини.

Виняткове журналістське право не розкривати джерела інформації повинне стосуватися вираження поглядів в інтернеті таким же чином, як і їхнього вираження в традиційних ЗМІ.

Приклади: В Албанії парламентський комітет, поважаючи право журналістів зберігати конфіденційність їхніх джерел інформації, вирішив не вимагати надання інформації з реєстрів телефонних дзвінків журналістів, які висвітлювали бурхливі демонстрації в січні 2011 року.

Останніми роками і Бельгія, і Франція, і Нідерланди прийняли закони, щоб привести їхні кримінальні кодекси та судові процедури у відповідність з європейськими стандартами. У кожній з цих ситуацій реформи були викликані рішеннями Європейському суді з прав людини про те, що вищезазначені держави допустили порушення Статті 10 Європейської конвенції з прав людини.

У 2013 році у Нідерландах розроблено проект нового закону про захист конфіденційності журналістських джерел у відповідь на три судові рішення щодо Нідерландів в Європейському суді з прав людини. Розробка законопроекту зайняла більше часу, ніж це офіційно передбачалось міністерством безпеки і правосуддя.

Законодавство про стеження, збирання та збереження даних

Тема: Закони, які зобов'язують постачальників послуг зберігати записи даних про персональне спілкування протягом тривалих періодів (шість або більше місяців) широко використовувались державними слідчими органами відповідно до законів про боротьбу з тероризмом; такі закони використовувались спецслужбами для таємного стеження за журналістами і робили їх більш уразливими перед намаганнями виявити їхні конфіденційні джерела інформації.

Слід відповідним чином врахувати національні закони, що захищають свободу вираження поглядів і недоторканність у врегулюванні того, що може за певних обставин являти собою законну участь держави у стеженні на каналах зв'язку з перехопленням, зберіганням чи обробкою приватних повідомлень або даних.

Позитивна практика: законодавство щодо захисту даних здійснюється відповідно до положень про недоторканність особистого життя; передбачаються чіткі умови надання доступу до персональних даних; це законодавство використовується таким чином, щоб не порушувати право журналістів на захист конфіденційності їхніх джерел.

Законодавство про свободу інформації

Тема: Можливість для громадян і новинних ЗМІ мати доступ до офіційної інформації з мінімумом обмежень – це звичні очікування для демократичної країни. Відсутність законів про свободу інформації або обмежувальне застосування цих законів призводить до заперечення суспільного права на інформацію про функціонування держави.

Позитивна практика: закони про свободу інформації вводяться в дію з мінімальними обмеженнями відповідно до принципів відкритості уряду і вільного плину інформації. Спроможність журналістів та інших громадян збирати і використовувати офіційну

інформацію вкрай важлива для свободи преси; ЗМІ повинні мати можливість виконувати свою роботу з інформування суспільств про суспільно важливі питання.

Як правило, державні органи повинні доводити урядову суспільно важливу інформацію до загального відома і робити все можливе, щоб забезпечити легкий, швидкий, дієвий і практичний доступ до такої інформації.

Застосування законів про свободу інформації є незалежним, прозорим і не передбачає необґрунтованих затримок і витрат.

Приклади: В 2011 році Україна вперше прийняла закон про доступ до інформації; наступні законопроекти з пропозиціями від правлячої на той час партії встановити надмірно обмежувальні бар'єри у наданні інформації на справедливих запитах поставили під сумнів перспективу того, що закон поліпшить прозорість уряду.

В кінці 2013 року Іспанія зробила кроки, щоб прийняти закон про прозорість, доступ до інформації та сумлінне управління, який встановлює систему виконання інформаційних запитів на національному та регіональному рівнях. Цей закон повинен був набути чинності тільки після закінчення визначеного періоду строком в один рік або більше, проте він був розкритикований через невідповідність європейським стандартам і перешкоджання роботі журналістів у пошуку суспільно важливої інформації.

Рекомендація: Держави розглядають питання про приєднання до прийнятої у 2009 році Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів (ще не набула чинності), яка встановлює право запитувати інформацію, що знаходиться у будь-якій формі в розпорядженні державних органів.

Права на працю та зайнятість

Тема: Відсутність у деяких державах-учасниках законів про забезпечення мінімального захисту зайнятості і гарантування права на створення профспілок серйозно вплинула на журналістів: багато хто з них був звільнений через примхи роботодавців або за вказівками чиновників без будь-яких підстав або засобів захисту своїх прав. Права журналістів на зайнятість повинні включати в себе право на самоорганізацію в профспілках для ведення колективних переговорів щодо заробітної плати та умов праці; журналістів не мають карати або звільняти через відмову поводитись неетично

Позитивна практика: Запровадження та забезпечення прав журналістів на зайнятість, у тому числі права на організацію і вступ у профспілки, які можуть захистити їх від свавільного звільнення і від невинуватого тиску діяти всупереч етичним або професійним нормам.

Журналісти мають можливість поставити свій підпис під «положенням про сумління», яке захищатиме їх від будь-яких санкцій або втрати роботи внаслідок їхньої відмови діяти всупереч кодексу журналістської етики.

Рекомендація: Редактори та видавці створюють і підписуються під добровільним кодексом, згідно з яким вони зобов'язуються не наказувати і не примушувати журналістів поводитись неетично або повідомляти неправду.

Онлайнова журналістика та соціальні ЗМІ

Тема: Зріс обсяг та різноманітність способів блокування і фільтрації веб-сайтів.

Позитивна практика: Свобода вираження поглядів стосується інтернету у такій же мірі, як і всіх інших засобів спілкування.

Уряди утримуються від обов'язкового блокування або фільтрації вмісту веб-сайтів, які можуть пропускатись через попередню цензуру, наприклад, шляхом вилучення сторінок за ключовими словами через фільтри; будь-яке розпорядження про зняття стосується лише образливого повідомлення або сторінки і не застосовуються для всього веб-сайту.

Розпорядження про заборону веб-сайтів або матеріалів не видаються на підставі того, що у вмісті критикується уряд чи близькі до уряду кола. Не може бути виправданим ні відключення доступу до інтернету для всього населення чи його частини, ні припинення доступу до засобів спілкування у соціальних мережах.

Жодна особа, крім самого автора, не може нести відповідальність за поширення в інтернеті вмісту, якщо така особа підкоряється законним розпорядженням видалити цей вміст з того місця, де у неї є можливість це зробити. Визнання відповідальності посередників за вміст, який поширюється або створюється користувачами, підриває користування правом на свободу переконань і вираження поглядів, тому що це призводить до самозахисної і надмірно широкої "приватної цензури", непрозорих і потенційно свавільних рішень, що нерідко приймаються без дотримання належної судової процедури (Рекомендація від Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації під час інтернет-конференції у Відні в 2013 році).

Держави сприяють загальному доступу до інтернету.

Приклади: У 2006 році Естонія проголосила доступ до інтернету основоположним правом.

У своєму першому рішенні по справі про блокування інтернету (Справа «Ілдірім проти Туреччини»), Європейський суд з прав людини в Страсбурзі в грудні 2012 року визнав порушення Туреччиною зобов'язання щодо свободи вираження поглядів відповідно до Статті 10 Європейської конвенції. Суд постановив, що блокування доступу до всієї онлайн-платформи являє собою порушення права на свободу вираження поглядів. Суд встановив, що чинна законодавча база Туреччини була невідповідною і не змогла забезпечити достатні гарантії запобігання неправомірним діям.

Рішення у цій справі створило юридичний прецедент, адже у ньому зазначається, що будь-які заходи, котрі обмежують доступ до інтернет-вмісту, повинні мати належну правову підставу і чітку спрямованість для того, щоб впливати лише на конкретний вміст, що був визначений для блокування. У рішенні також вказується на необхідність відповідного правового навчання національних прокурорів і суддів з питань застосування обмежень щодо матеріалів в інтернеті.

Правила володіння засобами масової інформації

Тема: У багатьох державах-учасницях ОБСЄ володіння та управління значними долями власності у ЗМІ знаходиться у сфері прямого чи опосередкованого впливу центральних або регіональних органів виконавчої влади та великого бізнесу, тісно пов'язаного з політичними силами. Надмірна концентрація і непрозорість структури володіння ЗМІ надають власникам надзвичайні повноваження.

Будучи найнятими працівниками, журналісти можуть за таких обставин попадати під надмірний тиск або поставати перед спокусою робити неетичні або непрофесійні репортажі на шкоду суспільству і репутації журналістики в цілому. Ці обставини також спонукають до згубних, неправомірних домовленостей між власниками ЗМІ, редакторами та урядами. Утаювання або непрозорість структури володіння засобами масової інформації ускладнює можливість встановлення порушення правил щодо плюралізму.

Позитивна практика: Законодавство про заборону використання службового становища в особистих інтересах є прозорим і чітко дотримується як гарантія того, що жодна особа або група осіб, які мають політичну владу, не використовують володіння або управління власністю у ЗМІ для забезпечення прихильності та комерційного інтересу, виходячи з корисливих мотивів.

Запроваджені правила про плюралізм та конкуренцію для запобігання надмірній концентрації володіння ЗМІ.

Не рекомендується володіння та контроль ЗМІ державними і урядовими органами або здійснення впливу держави на них через довірених осіб або дружньо налаштованих власників; такі ЗМІ трансформуються в засоби суспільного мовлення з незалежними структурами управління або приватизуються.

Приватні ЗМІ не повинні знаходитись під керівництвом або у власності держави чи державних компаній.

Існують правила гарантування прозорості структури власності шляхом реєстрації та оприлюднення фінансової звітності всіх ЗМІ.

Приклади: У 2012 році неурядова організація «Access Info Europe» оприлюднила результати детального дослідження, згідно з якими в дев'яти з дев'ятнадцяти європейських держав, де проводилось дослідження, правова база була недостатньою, щоб гарантувати прозорість ЗМІ. У цих країнах для громадськості нема можливості дізнатися, хто є фактичними власниками мовних ЗМІ, на підставі інформації, що надається контролюючим органам з питань ЗМІ або вноситься у записи при реєстрації компаній.

У листопаді 2013 року неурядова організація «Access Info Europe» та Програма з питань ЗМІ Фонду відкритого суспільства (Open Society Media Program) запропонували рекомендації стосовно прозорості володіння ЗМІ, які включають обов'язкові вимоги з надання звітності про структуру володіння ЗМІ в кожній країні, а також містять положення про доступність цієї інформації для громадськості та контролюючих органів з питань ЗМІ.

У грудні 2011 року Грузія внесла поправки в закон про телерадіомовлення для запровадження прозорості у структурі володіння ЗМІ.

Суспільне телерадіомовлення: ТБ та радіо

Тема: Суспільне телерадіомовлення залишається впливовим або основним джерелом новин для населення багатьох країн; політичний контроль, втручання або командний вплив на суспільне телерадіомовлення підриває незалежність редакційної діяльності і роботи журналістів. Засоби суспільного мовлення в деяких державах-учасниках сприймаються як такі, що обслуговують конкретні політичні інтереси і тому не виконують основне призначення засобів суспільного мовлення; вони повинні діяти у відповідності зі своїми принципами незалежності та відповідальності перед суспільством.

Позитивна практика: Суспільне мовлення функціонує в гарантованих умовах незалежності, неупередженості та редакційної чесності та без впливу й керівництва з боку будь-яких політичних чи зовнішніх сил; ліцензування телерадіомовних компаній і розподіл частот і каналів здійснюється прозоро і без політичної заангажованості; організація керівництва діяльністю суспільного телерадіомовлення та редакційні призначення здійснюються відповідно до цих принципів; для зарахування на роботу вище керівництво і журналісти телерадіомовних компаній не зобов'язані належати до жодної з політичних партій.

Призначення на посади у контролюючі органи з питань діяльності засобів суспільного мовлення здійснюються прозоро і на підставі наявності відповідного досвіду і здатності до виконання посадових обов'язків; контролюючі та керівні органи обираються таким чином, щоб жодна з політичних сил або ідеологія не була домінуючою.

Держави захищають свободу вираження поглядів і різноманітність ЗМІ в процесі переходу на цифрове ефірне телерадіомовлення. Процес прийняття рішень повинен відбуватися у прозорий спосіб, щоб надати можливість для всіх зацікавлених сторін бути почутим та задовольнити інтереси всіх верств суспільства. Рішення повинні прийматися на справедливій і рівноправній основі. Під час цього процесу не повинна, на шкоду іншим, віддаватися перевага проурядовим органам ЗМІ або тим ЗМІ, що контролюються певними партійними колами.

Приклади: У травні 2012 року під час проведення Пісенного конкурсу Євробачення у Баку постійно висловлювалась суспільна критика на адресу Азербайджану через його ставлення до критично-налаштованих журналістів та інших інакодумців; лунала критика й на адресу Європейського телерадіомовного союзу, який ніяк не був помітний у застосуванні свого впливу для гарантування того, щоб у ході широкого суспільного обговорення були чуті і критичні голоси, і голоси, котрі представляють урядові установи.

Згодом Європейський телерадіомовний союз (EBU) прийняв декларацію про ключові цінності засобів суспільного мовлення, в якій наголошується на незалежності, різноманітності і відповідальності, і взяв на себе зобов'язання в меморандумі про взаєморозуміння, підписаному разом із Європейським Союзом, сприяти демократичній ролі засобів суспільного мовлення у країнах, які входять до сфери політики розширення ЄС.

У листопаді 2013 року португальська суспільна телерадіокомпанія «RTP» і уряд Португалії уклали нову довгострокову угоду, яка поклала край невизначеності, що виникла внаслідок поданої міністром пропозиції до уряду розглянути можливість її приватизації. Все ж, через те, що «RTP» залишається однією з найгірш фінансованих суспільних телерадіомовних

компаній в Європі, побоювання з приводу її недовгострокової перспективи перебування в статусі суспільної ще не повністю розвіялись.

Саморегулювання ЗМІ

Тема: Контроль, володіння і регулювання ЗМІ державою несумісні зі свободою журналістського розслідування і незалежністю засобів масової інформації; вони піддають ризику забезпечення журналістів, зробивши їхню зайнятість прямо або опосередковано залежною від держави.

Позитивна практика: саморегулювання ЗМІ та роботи журналістів за допомогою рад преси, комісій із розгляду скарг на пресу тощо захищає журналістів від небезпеки державної цензури й контролю і покладає на них відповідальність за дотримання професійних стандартів.

Саморегулювання ЗМІ є досягненням суспільства, коли врядування здійснюється за згодою народу в умовах плюралістичної демократії, і коли люди користуються свободою вираження поглядів і вільною пресою без заборон та цензури.

Додаток:

Вільнюські рекомендації

Під час свого головування в ОБСЄ Литва скликала конференцію, яка прийняла низку рекомендацій з безпеки журналістів в регіоні ОБСЄ. Документ, що був розроблений у співпраці з Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ, підкреслює роль національних урядів, законодавчих органів та правоохоронних органів і самих ЗМІ у гарантуванні безпечних умов роботи для журналістів.

У Вільнюських рекомендаціях з безпеки журналістів, Голозування ОБСЄ та Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ:

- настійно закликають уряди держав-учасниць ОБСЄ розглядати насильство проти журналістів як безпосереднє посягання на свободу вираження поглядів і публічно відхиляти будь-які намагання змусити замовкнути критично налаштовані або інакодумні голоси в суспільстві;
- Рекомендують урядам надавати всіляку політичну підтримку зміцненню свободи ЗМІ шляхом сприяння у створенні безпечних та неускладнених умов для виконання журналістами їхніх професійних обов'язків;
- Закликають законодавців зміцнити безпечні умови роботи журналістів шляхом створення законодавства, яке посилює свободу ЗМІ, включно з гарантіями вільного доступу до інформації, захистом конфіденційних джерел і скасуванням кримінальної відповідальності за журналістську діяльність, в тому числі за дифамацію і наклеп;
- Виступають за те, щоб органи влади надавали провідне значення проведенню швидкого й ефективного розслідування, сповіщаючи таким чином суспільство, що злочинці і замовники насильства проти журналістів неминуче будуть притягнуті до судової відповідальності;
- Настійно закликають надати правоохоронним органам достатні ресурси і забезпечити їхню фахову спроможність проводити дієві розслідування в специфічній сфері діяльності ЗМІ, та розвивати практику поваги юридичних прав працівників ЗМІ, в тому числі їхні права на безперешкодний доступ до інформації під час суспільних протестів або у випадках громадських та суспільних заворушень;
- Закликають звертати належну увагу на інтереси суспільства у судових справах проти журналістів, які порушені через виконання ними своїх професійних обов'язків, і забезпечувати, щоб такі справи розглядалися без затримок та прозоро;
- Закликають правоохоронні органи та засоби масової інформації спільно створювати приклади позитивної практики, які можуть підвищити рівень безпеки співробітників ЗМІ, та брати участь у спільних навчальних заходах для поширення цієї практики;

Вільнюські рекомендації

- Підтримують роботу представництв ОБСЄ на місцях у виконанні ними важливої функції з надання допомоги державам-учасникам у цій сфері і спонукають представництва на місцях здійснювати подальші проекти з метою розвитку потенціалу та проведення навчання для ЗМІ, в тому числі з метою сприяння діалогу між ЗМІ та правоохоронними органами.

Повний текст документа доступний тут: <http://www.osce.org/cio/78522>.

Про Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ

У розпал холодної війни країни Північної півкулі визнали вирішальне значення вільного плину інформації у зниженні напруженості і підтримці миру та стабільності. У 1975 році в Гельсінському заключному акті вони постановили діяти відповідно до Загальної декларації прав людини і, зокрема, підвищити рівень співпраці в інформаційній сфері та покращити доступ до інформації й умови роботи для журналістів.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі, що виникла внаслідок Гельсінського процесу, створила Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи засобів масової інформації в 1997 році, щоб посилити дотримання принципів і зобов'язань ОБСЄ щодо свободи вираження поглядів та вільних ЗМІ.

На даний час Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ – це єдина у світі міжурядова установа з повноваженнями для захисту та сприяння у становленні свободи засобів масової інформації.

Бюро Представника з питань свободи ЗМІ знаходиться у Відні і працює в тісній співпраці з двома іншими незалежними установами ОБСЄ - Бюро демократичних інститутів і прав людини, що розташоване у Варшаві, та Верховним комісаром у справах національних меншин, який базується в Гаазі.

Іншими партнерами виступають національні, регіональні та світові організації, що займаються питаннями прав людини, а також асоціації ЗМІ та журналістів в регіоні ОБСЄ.

Для отримання додаткової інформації, будь ласка, відвідайте веб-сайт Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ за адресою: www.osce.org/fom, де ви можете знайти і завантажити доповіді, декларації, огляди та прес-релізи. З Бюро Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ також можна зв'язатися електронною поштою за адресою: rt-fom@osce.org.

Інформацію також можна отримати особисто в Бюро ОБСЄ з питань свободи ЗМІ за адресою:

OSCE Secretariat
Wallnerstrasse 6,
A-1010, Vienna, Austria

Секретаріат ОБСЄ
вул. Вальнерштрассе, 6
A-1010, Відень, Австрія